

HÖGSTA DOMSTOLENS BESLUT

meddelat i Stockholm den 7 december 2022

Mål nr

Ö 7081-21

PARTER

Klagande

1. Kammarkollegiet

Box 2218

103 15 Stockholm

2. Älvräddarnas Samorganisation, 802442-7737

Stantorsgatan 6

915 31 Robertsfors

Ombud:

Generalsekreteraren Christer Borg

Strindbergsgatan 38

115 31 Stockholm

Miljöjuristen dr Margaretha Svenning

Kläppvägen 2B

880 30 Näsåker

Dok.Id 245302

HÖGSTA DOMSTOLEN	Postadress	Telefon 08-561 666 00	Expeditionstid
Riddarhustorget 8	Box 2066	Telefax -	08:00–12:00
	103 12 Stockholm	E-post:	13:15–16:00
		hogsta.domstolen@dom.se	
		www.hogstادمstolen.se	

Motpart

Vattenfall Kraftgården AB, 556532-5551
169 92 Stockholm

Ombud: Bolagsjuristen Johan Stenberg

Vattenfall AB

Legal Affairs and CEO Office

169 92 Stockholm

SAKEN

Tillstånd till prövning i hovrätt av mål om tillstånd enligt miljöbalken till effektivisering av kraftverk

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Svea hovrätts, Mark- och miljööverdomstolen, beslut 2021-10-22 i mål
M 5022-21

Mark- och miljööverdomstolens beslut

se Bilaga

HÖGSTA DOMSTOLENS AVGÖRANDE

Högsta domstolen förklarar att Annika Billstein Andersson har varit jävig när hon deltog i Mark- och miljööverdomstolens handläggning av målet.

Högsta domstolen meddelar prövningstillstånd i målet i övrigt.

Högsta domstolen undanröjer Mark- och miljööverdomstolens avgörande och visar målet åter till Mark- och miljööverdomstolen för fortsatt handläggning.

YRKANDEN I HÖGSTA DOMSTOLEN M.M.

Kammarkollegiet har yrkat att Högsta domstolen meddelar prövningstillstånd i Mark- och miljööverdomstolen.

Älvräddarnas Samorganisation har yrkat att Högsta domstolen undanröjer Mark- och miljööverdomstolens beslut och visar målet åter till den domstolen.

Vattenfall Kraftgården AB har motsatt sig att Mark- och miljööverdomstolens beslut ändras.

Högsta domstolen har meddelat prövningstillstånd i frågan om jäv förekommit i Mark- och miljööverdomstolen. Frågan om prövningstillstånd i målet i övrigt har förklarats vilande.

Högsta domstolen har inhämtat yttrande från Svea hovrätt, Mark- och miljööverdomstolen.

SKÄL**Bakgrund**

1. Vattenfall Kraftgården ansökte om tillstånd till effektivisering av ett vattenkraftverk. Mark- och miljödomstolen biföll delvis ansökan. Domen överklagades av bl.a. Kammarkollegiet och Älvräddarna.
2. Mark- och miljööverdomstolen har beslutat att inte bevilja prövningstillstånd. I beslutet deltog tekniska rådet Annika Billstein Andersson, som ledamot och föredragande. Hon hade tidigare varit anställd inom Vattenfallkoncernen, men övergått till anställning som domare 2014.
3. Kammarkollegiet och Älvräddarna har i Högsta domstolen anfört att det har förelegat jäv för det tekniska rådet. Till stöd för påståendet har de pekat på

det tekniska rådets tidigare anställning inom koncernen och att hennes make arbetar som forskningsansvarig för vattenkraft där.

Frågan i Högsta domstolen

4. Frågan i Högsta domstolen är om det tekniska rådet har varit jävigt vid handläggningen av målet.

Rättsliga utgångspunkter

5. Bestämmelser om domarjäv finns i 4 kap. 13 § rättegångsbalken. Reglerna är tillämpliga även vid handläggningen av mål i mark- och miljödomstol och gäller också för tekniska råd (jfr 4 kap. 1 § och 5 kap. 1 § lagen, 2010:921, om mark- och miljödomstolar samt 3 § lagen, 1996:242, om domstolsärenden).

6. Syftet med bestämmelserna om jäv är att skydda rättskipningens objektiva handhavande och att säkerställa allmänhetens förtroende för domstolarna genom att utesluta domare från handläggningen av mål i vilket hans eller hennes förhållande till någon av parterna eller saken är sådant att det kan innebära fara för partiskhet. Bestämmelserna om jäv ska tolkas och tillämpas i ljuset av de skilda grundläggande rättighetsregler som finns, vilka anger att var och en har rätt att få sin sak prövad av en opartisk och oberoende domstol.¹ (Jfr t.ex. NJA 1981 s. 1205 och HFD 2020 ref. 16 p. 16.)

7. I 4 kap. 13 § 1–9 rättegångsbalken finns en uppräknning av vissa faktiska omständigheter som medför att en domare är jävig att handlägga mål. Så kan vara fallet när domaren själv eller vissa närstående till domaren, däribland domarens make, kan vänta sig synnerlig skada eller nytta av sakens utgång. Detsamma gäller om domarens make är ställföreträdare för part.

¹ Se 1 kap. 9 § och 2 kap. 11 § regeringsformen, artikel 6 i Europakonventionen samt artiklarna 47 och 48 i EU:s stadga om de grundläggande rättigheterna.

8. Därutöver anges i den mer allmänt hållna s.k. generalklausulen i punkten 10 i paragrafen att en domare är jävig om det annars föreligger någon särskild omständighet som är ägnad att rubba förtroendet till hans eller hennes opartiskhet i målet. Fastän generalklausulen handlar om partiskhet, har den tolkats på så sätt att den även omfattar annan särskild omständighet som inverkar på domarens oberoende i målet (se ”Pirate Bay-målet” NJA 2010 s. 274 p. 4 och ”Adjungerade ledamotens jäv” NJA 2014 s. 482 p. 10).

9. Prövningen av om jäv föreligger enligt generalklausulen avser inte bara domarens egen inställning till målet och parterna. Att domaren faktiskt är opartisk och oberoende är därför inte tillräckligt för att han eller hon ska anses vara ojävig. För att jäv ska anses föreligga är det dock inte tillräckligt att en part saknar förtroende för domaren. Det måste också finnas en rimlig grund för partens åsikt att domaren inte är opartisk eller oberoende. Så kan vara fallet om det – med ett objektiva betraktelsesätt – föreligger någon särskild omständighet som är ägnad att rubba förtroendet för domarens opartiskhet eller oberoende. (Se ”Den fortsatta huvudförhandlingen” NJA 2019 s. 327 p. 14 med hänvisningar; jfr HFD 2020 ref. 16 p. 17.)

10. En domare som känner till en omständighet, som kan antas vara jäv för honom eller henne, ska självant upplysa om omständigheten (se 4 kap. 14 § första stycket rättegångsbalken). Uppgiftsskyldigheten syftar bl.a. till att få jävsfrågorna avgjorda på ett tidigt stadium av rättegången och undvika att domstolsavgöranden behöver undanröjas. Om en part känner till den omständighet som kan medföra att en domare är jävig och underlåter att göra jävsinvändning, kan parten förlora rätten att framställa invändningen (4 kap. 14 § andra stycket). Om en domare underlåtit att upplysa om en omständighet som kan utgöra jäv, kan det få viss betydelse vid den samlade jävsbedömningen (jfr ”Fortums skiljeman” NJA 2010 s. 317 p. 12).

Anställningsförhållanden och jäv

Jäv på grund av anställning

11. I rättspraxis har jäv i några fall ansetts föreligga när en domare har eller har fått en anställning hos någon som uppträder som part i målet. Jäv ska dock inte anses föreligga i varje sådant fall. Vid bedömningen av om jäv föreligger på grund av själva anställningsförhållandet måste det göras en prövning av i vilken mån förhållandena i det enskilda fallet är ägnade att rubba förtroendet för domarens opartiskhet och oberoende. (Se ”Adjungerade ledamotens jäv” p. 22, RÅ 2009 ref. 8, HFD 2011 ref. 15 och HFD 2020 ref. 16 p. 19.)

Jäv på grund av tidigare anställning

12. En domares tidigare anställning hos part kan i vissa fall medföra att domaren är jävig enligt generalklausulen. På samma sätt som vid en pågående eller framtida anställning måste det vid bedömningen av om jäv föreligger göras en prövning av i vilken mån förhållandena i det enskilda fallet är ägnade att rubba förtroendet för domarens opartiskhet och oberoende.

13. Vid bedömningen av om det föreligger jäv enligt generalklausulen på grund av en tidigare anställning har det betydelse främst vilken beröring domaren har haft med saken i sin tidigare anställning. Av betydelse kan också vara bl.a. vilken tid som förflutit sedan anställningen upphörde, domarens position hos den tidigare arbetsgivaren, den tid som anställningen varat, den tidigare arbetsgivarens storlek och interna organisation samt vilka band som består mellan domaren och den tidigare arbetsplatsen. (Jfr *Piersack v. Belgium*, 1 October 1982, Series A no. 53, *Paunović v. Serbia*, no. 54574/07, 3 December 2019 och *Walston v. Norway* [dec.], no. 37372/97, 11 December 2001.)

Jäv på grund av närståendes anställning

14. I vissa fall kan den omständigheten att en domares närstående är anställd hos en part medföra jäv redan enligt de mer preciserade grunderna i 4 kap. 13 § rättegångsbalken.

15. Även i övrigt kan närståendes anställning hos part grunda jäv för domaren, då enligt generalklausulen i punkten 10. I sådana situationer finns det vid bedömningen av om jäv föreligger anledning att beakta om domarens närstående har tagit befattning med den sak målet gäller eller annars har varit involverad i saken, eller om det utåt framstår som att så är fallet (jfr *Dorozhko and Pozharskiy v. Estonia*, nos. 14659/04 and 16855/04, 24 April 2008 och *Huseyn and Others v. Azerbaijan*, nos. 35485/05 and 3 others, 26 July 2011, jfr även *Sigurður Einarsson and Others v. Iceland*, no. 39757/15, 4 June 2019). Det kan därutöver finnas anledning att beakta bl.a. vilken position domarens närstående har hos arbetsgivaren, arbetsgivarens storlek och interna organisation, målets finansiella betydelse för arbetsgivaren samt möjliga fördelar som den närstående kan ha av målets utgång (jfr *Nicholas v. Cyprus*, no. 63246/10, 9 January 2018 och *Ramljak v. Croatia*, no. 5856/13, 27 June 2017).

Det har förelegat jäv i detta fall

16. Det finns inget i målet som tyder på att det tekniska rådet rent faktiskt har varit partiskt. Frågan är då om hon ändå ska anses ha varit jävig att handlägga målet.

17. Vattenfall Kraftgården ingår i Vattenfallkoncernen. Koncernen framstår utåt som en gemensam intressesfär.

18. Innan det tekniska rådet anställdes inom domstolsväsendet hade hon anställning inom Vattenfallkoncernen. Det har inte framkommit att hon skulle ha varit involverad i de frågor målet rör under sin anställning inom koncernen

eller att hon sedan anställningen upphörde har haft några yrkes- eller affärsmässiga kontakter med något bolag i koncernen. Under sådana förhållanden kan den omständigheten att det tekniska rådet tidigare varit anställd inom koncernen inte anses utgöra jäv i detta fall.

19. Det tekniska rådets make är forskningsansvarig för vattenkraft inom Vattenfallkoncernen. Han är anställd inom ett annat bolag i koncernen än det som är part i målet. Det bolag där han är anställd är inte underställt Vattenfall Kraftgården. Det finns inget som tyder på att han har varit involverad i den sak målet rör.

20. Makens anställning medför emellertid att han står i ett visst beroendeförhållande till Vattenfallkoncernen. Han har en förhållandevis hög ställning inom koncernen. Det forskningsområde inom vilket han arbetar är vattenkraft och målet rör effektivisering av vattenkraftverk. Saken i målet har betydelse för Vattenfall Kraftgården och får därmed anses ha betydelse även för koncernen.

21. Det nu anförda medför att sådana särskilda omständigheter som är ägnade att rubba förtroendet för det tekniska rådets opartiskhet och oberoende föreligger. Det kan inte heller bortses från att det tekniska rådet inte upplyst om makens ställning i Vattenfallkoncernen. Slutsatsen blir alltså att det har förelegat jäv enligt 4 kap. 13 § 10 rättegångsbalken, när Mark- och miljööverdomstolen beslutade att inte bevilja prövningstillstånd.

Prövningstillstånd och undanröjande av avgörandet

22. Med hänsyn till ställningstagandet i jävsfrågan bör prövningstillstånd meddelas i Högsta domstolens mål i övrigt.

23. Mark- och miljööverdomstolens avgörande bör undanröjas. Målet bör visas åter till Mark- och miljööverdomstolen för fortsatt behandling. (Jfr

4 kap. 1 § lagen om mark- och miljödomstolar samt 55 kap. 15 § andra stycket och 50 kap. 27 och 29 §§ rättegångsbalken.)

I avgörandet har deltagit justitieråden Gudmund Toijer, Johnny Herre, Svante O. Johansson (referent), Dag Mattsson och Jonas Malmberg
Föredragande har varit justitiesekreteraren Elisabeth Ståhl

SVEA HOVRÄTT
Mark- och miljööverdomstolen
060203

PROTOKOLL
2021-10-19
Föredragning i
Stockholm

Aktbilaga 25
Mål nr M 5022-21

RÄTTEN

Hovrättsrådet Henrik Löv, tekniska rådet Annika Billstein Andersson och hovrättsrådet Katarina Berglund Siegbahn, referent

FÖREDRAGANDE OCH PROTOKOLLFÖRARE

Tekniska rådet Annika Billstein Andersson

PARTER

Klagande

1. Jijnjevaerie sameby, 892000-5363
Valsjön 4720 A
830 67 Valsjöbyn

Ombud: Advokat Camilla Wikland och jur.kand. Amanda Mikaelsson
Litigate Lawfirm West Advokat AB
Fabriksgatan 7
412 50 Göteborg

2. Kammarkollegiet
Box 2218
103 15 Stockholm

3. Ragunda kommun
Box 150
844 21 Hammarstrand

4. Älvräddarnas Samorganisation, 802442-7737
Stantorsgatan 6
915 31 Robertsfors

Motpart

Vattenfall Kraftgården AB, 556532-5551
169 92 Stockholm

Ombud: Bolagsjurist Johan Stenberg
Vattenfall AB
Legal Affairs and CEO Office
169 92 Stockholm

SAKEN

Tillstånd enligt miljöbalken till effektivisering av Stuguns kraftverk i Ragunda kommun; nu fråga om prövningstillstånd

Dok.Id 1754351

Postadress	Besöksadress	Telefon	Telefax	Expeditionstid
Box 2290 103 17 Stockholm	Birger Jarls Torg 16	08-561 670 00 08-561 675 50 E-post: svea.hovratt@dom.se www.svea.se		måndag – fredag 09:00–16:30

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Östersunds tingsrätts, mark- och miljödomstolen, dom 2021-03-25 i mål nr M 3652-18

Efter föredragning fattar Mark- och miljööverdomstolen följande

BESLUT (att meddelas 2021-10-22)

Mark- och miljööverdomstolen ger inte prövningstillstånd. Mark- och miljödomstolens avgörande står därför fast.

Skälen för beslutet

Det överklagade avgörandet får prövas av Mark- och miljööverdomstolen bara om Mark- och miljööverdomstolen har gett prövningstillstånd.

Prövningstillstånd ska ges om

- det finns anledning att betvivla riktigheten av det slut som mark- och miljödomstolen har kommit till,
- det inte går att bedöma riktigheten av det slut som mark- och miljödomstolen har kommit till utan att prövningstillstånd ges,
- det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att överklagandet prövas av högre domstol, eller
- det annars finns synnerliga skäl att pröva överklagandet.

Mark- och miljööverdomstolen har gått igenom målet och kommit fram till att det inte finns skäl att ge prövningstillstånd i detta fall.

HUR MAN ÖVERKLAGAR, se bilaga

Överklagande senast 2021-11-19

Annika Billstein Andersson

Protokollet uppvisat/

Hur man överklagar Mark- och miljööverdomstolens avgörande

Den som vill överklaga Mark- och miljööverdomstolens avgörande ska göra det genom att skriva till Högsta domstolen. Överklagandet ska dock skickas eller lämnas till Mark- och miljööverdomstolen.

Senaste tid för att överklaga

Överklagandet ska ha kommit in till Mark- och miljööverdomstolen senast den dag som anges i slutet av Mark- och miljööverdomstolens avgörande.

Beslut om häktning, restriktioner enligt 24 kap. 5 a § rättegångsbalken eller reseförbud får överklagas utan tidsbegränsning.

Om överklagandet har kommit in i rätt tid, skickar Mark- och miljööverdomstolen överklagandet och alla handlingar i målet vidare till Högsta domstolen.

Prövningstillstånd i Högsta domstolen

Det krävs prövningstillstånd för att Högsta domstolen ska pröva ett överklagande. Högsta domstolen får meddela prövningsstillstånd endast om

1. det är av vikt för ledning av rätts-tillämpningen att överklagandet prövas av Högsta domstolen eller om
2. det finns synnerliga skäl till sådan prövning, så som att det finns grund för resning, att domvilla förekommit eller att målets utgång i Mark- och

miljööverdomstolen uppenbarligen beror på grovt förbiseende eller grovt misstag.

Överklagandets innehåll

Överklagandet ska innehålla uppgifter om

1. klagandens namn, adress och telefonnummer,
2. det avgörande som överklagas (domstolens namn och avdelning samt dag för avgörandet och målnummer),
3. den ändring i avgörandet som klaganden begär,
4. de skäl som klaganden vill ange för att avgörandet ska ändras,
5. de skäl som klaganden vill ange för att prövningstillstånd ska meddelas, samt
6. de bevis som klaganden åberopar och vad som ska bevisas med varje bevis.

Förenklad delgivning

Om målet överklagas kan Högsta domstolen använda förenklad delgivning vid utskick av handlingar i målet, under förutsättning att mottagaren där eller i någon tidigare instans har fått information om sådan delgivning.

Mer information

För information om rättegången i Högsta domstolen, se www.hogstodomstolen.se

SÖKANDE

Vattenfall Kraftgården AB, 556532-5551
169 92 Stockholm

Ombud: Bolagsjurist Johan Stenberg
Vattenfall AB
Legal Affairs and CEO Office
169 92 Stockholm

SAKEN

Tillstånd enligt miljöbalken till effektivisering av Stuguns kraftverk i Ragunda kommun

Anläggnings-ID: 22109
Avrinningsområde: 40 (Indalsälven)
Koordinater (SWEREF 99 TM): N 7003935 / E 531364

DOMSLUT**Tillstånd m.m.**

Mark- och miljödomstolen lämnar Vattenfall Kraftgården AB tillstånd enligt 11 kap. miljöbalken till en ökad vattenavledning på 80 m³/s vid Stuguns kraftverk innebärande, tillsammans med gällande tillstånd för kraftverket, en rätt att sammantaget avleda maximalt 680 m³/s genom kraftverkets turbiner.

Domstolen avslår övriga framställda yrkanden.

Övriga frågor

1. Vattenfall Kraftgården AB ska anmäla till mark- och miljödomstolen och Länsstyrelsen i Jämtlands län när tillståndet tas i anspråk.
2. Anspråk på grund av oförutsedd skada får framställas inom 5 år från det att tillståndet tagits i anspråk.
3. Mark- och miljödomstolen fastställer enligt 31 kap. 22 § miljöbalken den förlust som verksamhetsutövaren är skyldig att underkasta sig utan ersättning

till en tjugondel av produktionsvärdet av den vattenkraft som enligt tillståndet kan uttas vid kraftverket.

4. Vattenfall Kraftgården AB ska enligt 6 kap. 5 § lagen (1998:812) med särskilda bestämmelser om vattenverksamhet betala en särskild fiskeavgift i form av en engångsavgift om 10 000 kr till Havs- och vattenmyndigheten. Avgiften ska betalas innan tillståndet tas i anspråk samt användas för fiskevårdande åtgärder i det vattenområde som berörs av Stuguns kraftverk eller inom något angränsande vattenområde.
 5. Vattenfall Kraftgården AB ska betala ersättning för rättegångskostnader till Länsstyrelsen i Jämtlands län med 30 400 kr, Ragunda kommun med 3 288 kr, och Jijnjevaerie sameby med 88 975 kr, varav 73 637 kr avser ombudsarvode. På beloppen utgår ränta enligt 6 § räntelagen från denna dag tills betalning sker.
 6. Mark- och miljödomstolen fastställer prövningsavgiften till samma belopp som tidigare bestämts, 2 500 kr. Avgiften är betald.
-

Innehåll

MÅLETS HANDLÄGGNING OCH SAMMANFATTNING AV DOMSTOLENS STÄLLNINGSTAGANDEN.....	5
NYA BESTÄMMELSER I MILJÖBALKEN	6
ANSÖKAN	6
Slutliga yrkanden.....	6
Orientering	7
Tidigare avgöranden.....	7
Vattenhushållningsbestämmelser	8
Strömfallsfastighet.....	9
Höjdsystem	9
Planförhållanden.....	9
Områdesskydd och riksintressen.....	9
Hydrologiska förhållanden	9
Nuvarande anläggning.....	10
Planerat företag	10
Miljökonsekvenser och påverkan på motstående intressen	12
Hänsynsreglerna i 2 kap. miljöbalken	13
Särskilda förutsättningar för vattenverksamhet enligt 11 kap. miljöbalken	14
Avgifter.....	14
Tid för anmälan av oförutsedd skada	15
Sakägare.....	15
INKOMNA YTTRANDEN.....	15
Kammarkollegiet.....	15
Havs- och vattenmyndigheten (HaV).....	18
Länsstyrelsen i Jämtlands län.....	29
Ragunda kommun	36
Sametinget	37
Älvräddarnas samorganisation (ÄlvS)	39
Jijnjevaerie sameby	41
SÖKANDENS BEMÖTANDE	51
Bemötande av Kammarkollegiets yttranden.....	51
Bemötande av Havs- och vattenmyndighetens yttranden.....	52
Bemötande av Länsstyrelsen i Jämtlands läns yttranden.....	56
Bemötande av Ragunda kommuns yttranden	58
Bemötande av Sametingets yttrande	59

Bemötande av Älvräddarnas yttranden.....	59
Bemötande av Jijnjevaerie samebys yttranden	60
DOMSKÄL.....	62

**MÅLETS HANDLÄGGNING OCH SAMMANFATTNING AV
DOMSTOLENS STÄLLNINGSTAGANDEN**

Den 21 december 2018 inkom till mark- och miljödomstolen i Östersund sex ansökningar om tillstånd till effektivisering av befintliga vattenkraftverk i Indalsälven vilka gavs följande målnummer.

- M 3647-18, Järkvissle kraftverk
- M 3648-18, Midskogs kraftverk
- M 3649-18, Stadsforsens kraftverk
- M 3650-18, Hölleforsens kraftverk
- M 3651-18, Näverede kraftverk
- M 3652-18, Stuguns kraftverk

I alla mål är Vattenfall Kraftgården AB (tidigare Vattenfall Indalsälven AB) sökande.

Mark- och miljödomstolen har hållit gemensam huvudförhandling med syn den 11, 12 och 13 november 2020 i målen.

Separata domar har denna dag lämnats för respektive ansökan.

Mark- och miljödomstolens ställningstaganden är desamma i de sex målen.

Domstolen godtar Vattenfall Kraftgården AB:s yrkanden om att få avleda ytterligare vatten genom turbinerna. Ett avledande vid höga flöden genom turbinerna av vatten som annars skulle ha tappats via utskoven innebär en mycket begränsad påverkan på den ekologiska statusen/potentialen i berörda vattenförekomster i anslutning till kraftverken. Ett tillstånd för detta bedöms vara väl förenligt med Mark- och miljööverdomstolens praxis på området.

Domstolen avslår i berörda mål Vattenfall Kraftgården AB:s yrkanden om att få utöka korttidsregleringen i motsvarande mån som vattnet får avledas vid höga flöden. En utökad korttidsreglering bedöms ge upphov till bl.a. snabbare

förändringar av vattenytans nivå i dämningssområdet, snabbare förändringar av strömningshastigheter nedströms kraftverken och därigenom riskera att påverka det akvatiska livet i berörda vattenförekomster. Den utredning som har presenterats av bolaget har inte bedömts tillräcklig för att kunna ge tillstånd utan att riskera att bryta mot det s.k. icke-försämringskravet enligt EU:s ramdirektiv för vatten. Det finns inte heller stöd i praxis för att godta en sådan påverkan på den ekologiska statusen/potentialen och då främst avseende påverkan på den hydromorfologiska kvalitetsfaktorn *Hydrologisk regim*.

Eftersom yrkanden om utökad korttidsreglering avslås, kommer en utökad avledning genom turbinerna i kraftverken istället för spill via utskoven, i princip inte att påverka flödena längs Indalsälven. Det betyder bl.a. att isläggningen av älven, som är av stor betydelse för Jijnjevaerie samebys renskötsel, inte kommer att påverkas. Det betyder också att det inte riskerar att uppstå sådana kumulativa effekter längs älven som berörda remissinstanser befarat.

NYA BESTÄMMELSER I MILJÖBALKEN

Den 1 januari 2019 trädde ett stort antal nya bestämmelser i miljöbalken i kraft. Lagändringarna innebär också att ett antal paragrafer numreras om, utan att ges någon ny innebörd. Av övergångsreglerna till de nya bestämmelserna i miljöbalken följer bl.a. att för mål och ärenden som har kommit in till domstolen före den 1 januari 2019, ska de äldre bestämmelserna gälla. Då ansökan från Vattenfall Kraftgården AB om tillstånd till effektivisering av Stuguns kraftverk inkom till mark- och miljödomstolen i Östersund den 21 december 2018 hänvisas i denna dom till bestämmelserna i miljöbalken med den lydelse och numrering de hade före den 1 januari 2019.

ANSÖKAN

Slutliga yrkanden

Vattenfall Kraftgården AB yrkar att mark- och miljödomstolen lämnar tillstånd till effektivisering av Stuguns kraftverk bestående i

att det genom kraftverket får avledas den vattenmängd som dess turbiner förmår sluka, nominellt 680 m³/s.

Vattenfall Kraftgården hemställer vidare

att punkt 1 i gällande vattenhushållningsbestämmelser ändras till att vattenståndet vid dammen ska hållas så nära dämningssgränsen +211,30 m som möjligt,

att punkt 3 i gällande vattenhushållningsbestämmelser ändras till att då behov därav uppstår på grund av driftstörningar vid Stuguns kraftverk och intilliggande kraftverk, eller av praktiska svårigheter att exakt anpassa drivvattenmängden i Stuguns kraftverk till tappningen vid Näverede och Midskogs kraftverk eller till följd av planerade arbeten, får dock vattenståndet vid dammen tillfälligt varieras med högst 30 cm under dämningssgränsen,

att tiden för anmälan av oförutsedd skada fastställs till fem år,

att prövningsavgiften för ansökan bestäms till 2 500 kr, samt

att miljökonsekvensbeskrivningen godkänns.

Orientering

Indalsälven rinner upp i Jämtlandsfjällen och mynnar efter cirka 430 km i Bottenhavet vid Klingerfjärden cirka 20 km nordost om Sundsvall. Inom avrinningsområdet finns ett flertal sjöar varav Storsjön är den största. Större biflöden till Indalsälven är Järpströmmen, Långan, Hårkan och Ammerån. Närmast uppströms Stuguns kraftverk är Näverede kraftverk beläget och närmast nedströms ligger Krångede kraftverk. Stuguns kraftverk ligger i Ragunda kommun cirka 5 mil öster om Östersund.

Tidigare avgöranden

Frågor om tillstånd till Stuguns kraftverk har prövats av Mellanbygdens vattendomstol i målet Ans. D. 19/1952 rörande tillstånd att anlägga Stuguns kraftverk i Indalsälven.

I deldom den 31 januari 1953 erhöll Kungl. vattenfallsstyrelsen, förutom annat, tillstånd att uppföra Stuguns kraftverk, bestående av dammbyggnad över älven, maskinstation med intag och avloppskanal, utomhusställverk, och flottningsränna.

I deldom den 9 juli 1955 prövade vattendomstolen vissa frågor om företagets inverkan på ett antal fastigheter.

I deldom den 24 maj 1956 lämnades bolaget tillstånd att ta kraftstationen i drift och verkställa viss begränsad dämning vid kraftverksdammen.

I deldom den 7 juli 1956 erhöll bolaget tillstånd att verkställa dämning vid kraftverksdammen till höjden +211,3 m.

I dom den 20 april 1972 lämnades bolaget tillstånd att sätta igen intagsöppningen till flottningsrännan.

I dom den 30 april 1998 fastställde vattendomstolen nu gällande vattenhushållningsbestämmelser för Stuguns kraftverk samt avgjorde flertalet uppskjutna frågor.

I dom den 21 december 1998 avgjorde vattendomstolen kvarvarande uppskjutna frågor.

Vattenhushållningsbestämmelser

1. Vattenståndet vid dammen ska hållas så nära dämningensgränsen, +211,30, som möjligt men får inte överskrida denna.
2. Den genom kraftverket och damm avrinnande vattenmängden ska så nära som möjligt motsvara tillrinningen till dämningensbassängen. Korttidsreglering är alltså inte tillåten.
3. Då behov därav uppstår på grund av driftstörningar vid Stuguns kraftverk och intilliggande kraftverk eller av praktiska svårigheter att exakt anpassa drivvattenmängden i Stuguns till tappningen vid Midskogs kraftverk, får dock

vattenståndet vid dammen tillfälligt varierar med högst 30 cm under dämning-
gränsen.

Strömfallsfastighet

Enligt ovan nämnda dom år 1956 förordnades att rätten till vattnets tillgodogörande i Stuguns kraftverk för framtiden ska vara förenad med fastigheten Stugubyn 5:28, såsom strömfallsfastighet.

Höjdsystem

I denna ansökan förekommande höjduppgifter hänför sig till Rikets höjdsystem av år 1900 (RH 00). I dom den 24 maj 1956 fastställdes fixen 40-8167 Stugun k såsom huvudfix för kraftverksföretaget. Fixen har höjden +212,80 m.

Planförhållanden

För området gäller varken detaljplan eller områdesbestämmelser.

Områdesskydd och riksintressen

Förutom strandskydd förekommer inte någon skyddad miljö eller områden av riksintresse som berör kraftverket. En närmare redogörelse i detta avseende lämnas i miljökonsekvensbeskrivningen.

Hydrologiska förhållanden

I bilaga A (miljökonsekvensbeskrivningen har angivits vissa hydrologiska data för Indalsälven vid Stugun, nämligen;

Högsta högvattenföring (HHQ ₅₀)	1 740 m ³ /s
Medelhögvattenföring (MHQ)	882 m ³ /s
Medelvattenföring (MQ)	398 m ³ /s
Medellågvattenföring (MLQ)	150 m ³ /s
Avrinningsområde	19 700 km ²

Nuvarande anläggning

Nuvarande anläggning och vattenreglering finns beskriven i miljökonsekvensbeskrivningen. Av denna beskrivning framgår bl.a. följande. Stuguns kraftverk togs i drift år 1956. Kraftverket är en ovanjordsanläggning och består av två aggregat utrustade med Kaplanturbiner. Installerad effekt är cirka 44 MW och den normala årsproduktionen uppgår till cirka 182 GWh. Befintlig anläggning består översiktligt av, från vänster sett i strömningsriktningen, jorrdamm, utskovsparti i betong med utskovsöppningar och igensatt intag för flottningsränna, drivvattenintag i betong och därmed sammanbyggd maskinstation, anslutningsdamm av jord.

Planerat företag

Inledning

Inga fysiska åtgärder erfordras i kraftverket då det redan idag finns kapacitet att nyttiggöra en högre vattenföring än vad dagens tillstånd medger. En ökning av kraftverkets totala slukförmåga från 600 m³/s till 680 m³/s möjliggör ett mer effektivt nyttjande av aggregaten och en ökad energiproduktion utan ytterligare fysisk påverkan på området.

Vattenstånd och fallhöjd

Ansökt verksamhet vid Stuguns kraftverk leder inte till att tillståndsgiven dämningegräns kommer att ändras. I kraftverket nyttjas en fallhöjd av cirka 7 m. Ingen ytterligare fallhöjd kommer att tas i anspråk genom ansökt verksamhet.

Kraftproduktion

Effektiviseringen beräknas öka kraftverkets effekt med cirka 4 MW och den uttagbara energimängden med cirka 1 GWh till totalt 183 GWh under ett normalår.

Mark och vatten för företaget

Ansökt utökning kommer att ske i befintligt kraftverk inom mark- och vattenområde tillhörigt sökanden.

Lokalisering och alternativ

Verksamhetens lokalisering styrs helt av det befintliga kraftverkets läge. Med rådande förutsättningar finns inte något alternativ som inte innebär att effektiviseringen uteblir.

Ändring av vattenhushållningsbestämmelser

Vid driftstörning i kraftverket med frånslag av aggregat sker avbördningen av vattnet istället genom anläggningens utskov. Utskoven öppnas omedelbart och automatiskt. Ett frånslag leder dock till att det uppstår en kortvarig svallvåg vid dammen som med dagens noggranna mätutrustning registreras som ett överskridande av dämmningsgränsen.

Till undvikande av oklarhet i dessa situationer föreslås att gällande vattenhushållningsbestämmelse ändras till att vattenståndet ska hållas så nära dämmningsgränsen som möjligt.

Någon förändring av vattenståndets handhavande vid dammen är inte avsedd varför ändringen inte innebär någon skillnad i sak jämfört med idag.

I gällande vattenhushållningsbestämmelser anges vidare under vilka förutsättningar vattenståndet tillfälligt får avsänkas under dämmningsgränsen. I samband med arbeten vid anläggningen uppstår ofta behov av att sänka vattenståndet vid dammen för att skapa säkerhetsmarginal. Detta är dock inte möjligt enligt nuvarande bestämmelse.

För att inte behöva ansöka om avsteg från bestämmelsen varje gång det är nödvändigt med en säkerhetsmarginal i samband med arbeten föreslås att det i gällande bestämmelse läggs till att en sådan avsänkning även får ske i samband med planerade arbeten vid Stuguns kraftverk.

Någon utökad avsänkning under dämmningsgräns jämfört med vad som idag medges för andra situationer är inte avsedd varför ändringen inte kan anses medföra någon inverkan på motstående intressen.

Miljökonsekvenser och påverkan på motstående intressen

I miljökonsekvensbeskrivningen redovisas företagets inverkan på omgivningen i olika avseenden. Av redovisningen framgår sammanfattningsvis bl.a. följande.

För planerad åtgärd behövs inga nybyggnationer eller tekniska åtgärder utan anläggningen har möjlighet att nyttja en ökad vattenföring så snart tillstånd lämnas därtill. Ansökt verksamhet möjliggör ökad energiproduktion utan att ta större fallhöjd i anspråk och utan ytterligare fysisk inverkan på miljön i området. En ökad nominell vattenföring till 680 m³/s innebär att medelantalet spilldagar per år kan förväntas minska från cirka 10 till cirka 4 (beräknat på flödesdata 2008-2017). Detta bedöms dock inte ha någon inverkan av betydelse på vare sig fiskeintressen eller landskapsbilden.

Den utökade slukförmågan förutses inte heller ge en sådan förändring av flödes-hastigheter att det medför någon beaktansvärd påverkan på strömningsmönster, möjligheterna till isläggning eller innebär någon ökad risk för erosion, ras och skred.

Ansökt verksamhet påverkar inte kvalitetsfaktorerna för vattenförekomsten och försvårar inte heller möjligheterna till framtida uppnående av fastställda kvalitetskrav.

Effektiviseringen kommer att öka produktionen av förnybar energi med en endast försumbar påverkan på omgivningen vilket är positivt för såväl klimatet som miljön.

Hänsynsreglerna i 2 kap. miljöbalken

Inledning

För den ansökta verksamheten skall hänsynsreglerna i 2 kap. miljöbalken tillämpas.

Kunskapskravet

Vattenfall Kraftgården AB är ett delägt dotterbolag till Vattenfall Vattenkraft som är en av de största vattenkraftproducenten i landet och förfogar över omfattande kunskap och erfarenhet när det gäller drift och underhåll av vattenkraft-anläggningar. Den ansökta verksamheten ökar effektiviteten hos kraftverket och för driften därav har sökandens personal den kunskap som erfordras.

Försiktighetskravet

Ansökt verksamhet bedöms i sig inte motivera ytterligare skyddsåtgärder, begränsningar eller försiktighetsmått utöver vad som redan gäller för befintlig verksamhet. Den hänsyn som skall tas i enlighet med gällande villkor för nuvarande verksamhet kommer att gälla även för den ansökta utökningen.

Hushållning

Ett fortsatt och mer effektivt nyttjande av den förnybara energikälla som vattenkraften i Stuguns kraftverk utgör leder till minskad förbrukning av fossila bränslen vilket utgör god hushållning i enlighet med miljöbalkens mål.

Lokalisering

Lokaliseringen av ansökt effektivisering styrs helt av det befintliga kraftverkets läge. Vattenkraften har tillgodogjorts i Stuguns kraftverk sedan mitten av 50-talet. Verksamheten har prövats enligt vattenlagen och den strider inte mot gällande planer.

Slutsats

Som framgår ovan genomförs utökningen för att effektivisera det befintliga kraftverket. Ett mer effektivt nyttjande av vattenkraften bidrar till att nå nationella

mål, uppfylla internationella åtaganden om att öka produktionen av förnybar energi samt är helt i linje med den brett förankrade energiöverenskommelsen.

Någon nämnvärd påverkan av utökningen förutses inte och det kan därmed inte råda någon tvekan om att de planerade åtgärderna är tillåtliga enligt 2 kap. miljöbalken.

Särskilda förutsättningar för vattenverksamhet enligt 11 kap. miljöbalken

Samhällsekonomisk tillåtlighet

Ansökt verksamhet är inte förenad med några kostnader men kommer att ge ökade intäkter till följd av en högre produktion av förnybar energi. Därutöver tillkommer ett visst ökat förädlingsvärde. Några nämnvärda skador eller olägenheter av verksamheten förutses inte varför det är uppenbart att denna är samhällsekonomiskt nyttig.

Försvårande av annan verksamhet

Den ansökta verksamheten bedöms inte försvåra annan verksamhet som i framtiden kan antas beröra samma vattentillgång.

Fiske

Som framgår av miljökonsekvensbeskrivningen bedöms någon negativ inverkan på fiskeintressen ej uppkomma.

Slutsats

Tillåtlighetskraven i 11 kap. miljöbalken uppfylls enligt sökandens bedömning vid genomförande av planerad verksamhet. Verksamheten är därmed tillätlig.

Avgifter

Bygdeavgift

Ansökt verksamhet innebär utvidgning av ett företag för vilket tillstånd meddelats enligt äldre vattenlagen (1918:523). Bygdeavgift ska därför beräknas enbart för utvidgningen som uppgår till 4 MW. Antalet avgiftsenheter blir 400 och understiger således 500 varför avgift inte ska betalas.

Särskild fiskeavgift

Som framgår av miljökonsekvensbeskrivningen bedöms någon skada på fisket inte uppstå varför avgift enligt 6 kap. 5 § lagen (1998:812) med särskilda bestämmelser om vattenverksamhet inte kan anses vara erforderlig.

Allmän fiskeavgift

Sökanden bedömer att åtgärderna inte kommer att skada fisket och inte heller få sådan betydelse för vattenståndsförhållandena att avgift enligt 6 kap. 6 § i ovan nämnda lag är motiverad.

Avgift för prövning

Enligt förordningen (1998:940) om avgifter för prövning och tillsyn enligt miljöbalken skall avgift betalas för prövningen av ansökan. Avgiften skall med tillämpning av denna förordning bestämmas till 2 500 kr.

Tid för anmälan av oförutsedd skada

Sökanden hemställer att tiden för anmälan av oförutsedd skada bestäms till fem år.

Sakägare

Verksamheten bedöms inte innebära sådan påverkan att några sakägare i vattenrättslig mening finns att uppge.

INKOMNA YTTRANDEN

Naturvårdsverket och Myndigheten för samhällsskydd och beredskap har avstått från att yttra sig i målet. De som har yttrat sig i målet har sammanfattningsvis anfört följande.

Kammarkollegiet

Kammarkollegiet har lämnat gemensamma yttranden i de sex effektiviseringsmålen.

Yrkanden

Kammarkollegiet yrkar att ansökningarna ska avvisas, alternativt avslås.

Grunder för kollegiets talan

Sökandens avgränsning av prövningsunderlagen utgår från fast praxis avseende separata prövningar av effektivitetshöjande åtgärder. Sökandens yrkanden är däremot utformade såsom tillstånd för hela den nyinstallerade nominella kapaciteten, inkluderat den tidigare prövade. Detta är juridiskt en helt annan avgränsning. Samråd för den avgränsningen har inte skett och miljökonsekvensbeskrivningarna (MKB) i målen är inte framtagna för detta.

Man ska prövas för det man söker om, det vill säga utifrån sina yrkanden i målet.

Vid eventuellt bifall till ansökningarna innebär detta att sökandebolaget avgår ur sina prövningar med rättskraftiga miljöbalkstillstånd för sin fulla kapacitet i produktionen. Något incitament att ompröva verksamheterna enligt ett tillkommande nytt nationellt prövningssystem saknas i detta läge för sökandebolaget. Samtidigt har verksamheterna, som idag opererar utifrån tillstånd enligt äldre rätt, aldrig prövats förutsättningslöst enligt miljöbalken.

Miljön är naturligtvis huvudfokus vid varje prövning och det rör sig här om sex kraftverk. Den period under ett år som Indalsälven faktiskt har vatten minskar, vid bifall till ansökningarna, med mellan 45 och 60 procent jämfört med i dag.

Oaktat ett utgångsläge med omfattande torrläggning och miljökonsekvenser till följd av korttidsreglering i kraftverken, så behövs vatten i älven, för det biologiska livet.

Oavsett ansökningarnas avgränsning krävs miljöskyddsåtgärder och eftersom kraftverken ligger i kluster efter varandra, och har samma regi, så bör mark- och miljödomstolen föreskriva om villkor som stärker biologin på hela älvsträckan. Praxis vid prövning av kapacitetshöjande åtgärder ger inte besked om att generell frisedel från miljöskyddsåtgärder ska lämnas av mark- och miljödomstolen.

I sak

Det står sökanden fritt att, som i de aktuella målen, ansöka om nya tillstånd som omfattar hela de aktuella verksamheterna. Detta förutsätter dock att verksamheternas totala miljöpåverkan redovisas i prövningsunderlaget. Exempelvis saknas här underlag för en bedömning av den kumulativa ökade vattenavledningens eventuella påverkan på Natura 2000-området Kvarnån Utanede nedströms Hölleforsens kraftverk samt naturreservatet Revaberget.

I aktuella mål har samråd och MKB avgränsats till att enbart omfatta tillkommande verksamheter, dvs. ökad avledning om 60 - 100 m³/s, och inte de tidigare tillståndsgivna verksamheterna. Vad som yrkas i respektive mål är, trots denna avgränsning, tillstånd till hela verksamheterna sammantagna, både tidigare tillståndsgivna och tillkommande.

Kammarkollegiet anser att det, utifrån befintliga underlag, inte är möjligt att bedöma verksamheternas totala miljöpåverkan. Särskilt anmärkningsvärt är att om domstolen skulle bifalla ansökningarna, skulle sökanden få nya miljöbalkstillstånd för verksamheter som prövats enligt vattenlagarna från 1918 respektive 1983, med den tidens exploateringstänkande, där de gamla tillstånden inte förenats med några försiktighetsmått. Detta utan att något underlag presenterats som visar verksamheternas sammantagna miljöpåverkan. Utifrån detta yrkar Kammarkollegiet i första hand att ansökningarna ska avvisas.

För det fall domstolen, trots ovan angivna brister, har för avsikt att pröva ansökningarna i sak har kollegiet följande synpunkter.

Sökanden uppger att s.k. ”spilltappning” kommer att ske under ”något kortare perioder per år jämfört med idag” men att detta inte kommer att ha någon inverkan av betydelse. Kammarkollegiet noterar här att innebörden av ändrad tappning skulle medföra en ungefärlig minskning på mellan 45 och 60 procent av det antal dagar när vatten faktiskt kommer att tappas i älven (den s.k. naturfåran, alternativt spillfåran, där sådan finns). Vilken påverkan detta får på förutsättningarna för

akvatiskt liv framgår inte av ansökningarna, men kollegiet konstaterar att mindre vatten i älven medför mindre vatten för fisken.

För att fisk ska kunna leva i Indalsälven krävs vatten. Att älven har vatten är naturens normaltillstånd och inte en följd av att industrin avstår vatten ("spiller" vatten till älven). Terminologin är därför missvisande i ett miljöprövnings-sammanhang.

Kollegiet kan tänka sig att diskutera vad som kunde vara "mjuka övergångar" och "ekologiska flöden", vilket är en terminologi som rimmar bättre med miljöprövningens syften, jämfört med exempelvis "spiltappning", "störttappning" eller motsvarande. Detta betyder att miljöeffekterna från korttidsreglering måste diskuteras i de aktuella målen. Vidare innebär detta att befintliga tillstånd som medger rätt att bedriva korttidsreglering behöver ses över och omprövas, utifrån ansökningarnas nuvarande ansökta avgränsningar.

Båtnad

Sökanden uppger i samtliga mål att de aktuella "effektiviseringarna" inte är förenade med några kostnader. Kammarkollegiet anser att detta synsätt enbart utgår ifrån att samtliga anläggningar redan är renoverade och investeringarna gjorda. Turbiner som är flera tiotal år gamla kan inte plötsligt sluka mer vatten än som var fallet när de installerades. Tidigare tillstånd är också formulerade som en rätt att avleda den vattenmängd som "turbinerna förmår sluka". Självklart är turbiner m.m. renoverade, alternativt utbytta. Kostnaderna för detta ska också ingå som en del i den samhällsekonomiska bedömningen enligt dåvarande 11 kap. 6 § miljöbalken. I båtnadsbedömningen ska dessutom beaktas verksamhetens påverkan på allmänna intressen, se NJA 2008 s. 3. Underlag för båtnadsberäkningen saknas helt.

Havs- och vattenmyndigheten (HaV)

HaV har lämnat gemensamma yttrande i de sex effektiviseringsmålen.

Inställning

- Havs- och vattenmyndigheten yrkar att ansökningarna ska avvisas eftersom det inte är lämpligt att enbart medge tillstånd till effektivisering genom ökad slukförmåga. Havs- och vattenmyndigheten bedömer att det ska göras en samlad prövning av hela verksamheten, dvs. av de delar som är fysiskt sammankopplade med varandra och har ett miljö- och verksamhetsmässigt samband i respektive ansökan.
- Om mark- och miljödomstolen avser att fatta beslut i de aktuella målen på befintligt underlag anser Havs- och vattenmyndigheten att tillstånden ska tidsbegränsas till maximalt 20 år.

Motivering

Förstahandsyrkande

HaV yrkar i första hand att ansökningarna ska avvisas eftersom det inte är lämpligt att enbart medge tillstånd till effektivisering genom den ökade slukförmågan. HaV bedömer att det ska göras en samlad prövning av hela anläggningen, dvs. de delar som är fysiskt sammankopplade med varandra och har ett miljö- och verksamhetsmässigt samband i respektive ansökan.

Skälen för HaV:s bedömning är följande:

- I ansökningarna ingår inte någon beskrivning eller utredning av sammantagna effekter till följd av ökad slukförmåga. Miljöpåverkan och betydelse för berörda vattenkraftsanläggningar, dvs. de delar som är fysiskt sammankopplade med varandra och har ett miljö- och verksamhetsmässigt samband i respektive ansökan som helhet kan därför inte bedömas.
- Det har gått lång tid sedan de ursprungliga tillstånden för respektive verksamhet meddelades, och det har skett förändringar i omgivningen och vid andra berörda företag sedan dess.
- Det saknas uppgifter om innebörden och omfattningen av gällande tillstånd som tidigare har meddelats och verksamheterna som sådana innebär omfattande miljöstörningar både var för sig och sammantaget.

- Att tillåta effektivitetshöjande åtgärder eller andra åtgärder som kan riskera att direkt eller indirekt komma att negativt påverka den närliggande naturmiljön på ett otillåtet sätt utan att redogöra för den sammantagna effekten av verksamhetens påverkan och hur man uppfyller reglerna i bl.a. kapitel 2, 5, 6 och 7 miljöbalken, stämmer inte med miljöbalkens intentioner att vattenverksamheter för produktion av vattenkraftsel ska få en likartad tillämpning i tillståndsprövningen som vid prövning av miljöfarlig verksamhet.

Förutsättningar för att pröva ansökningarna

HaV bedömer att gällande tillstånd som samtliga är meddelade med stöd av äldre lagstiftning ska ersättas med nya tillstånd för respektive anläggning. HaV anser att respektive ansökan behöver följande kompletteringar för att ärendena ska uppfylla miljöbalkens krav på underlag för en tillståndsprövning.

Ansökans avgränsning

En sammantagen redogörelse för vad de gällande besluten omfattar och innebär för rättigheter och skyldigheter för respektive anläggning för de aktuella kraftverken saknas.

Av ansökan framgår att det är bytet av turbiner som ger förutsättningarna för den ökade slukförmågan som nu möjliggör ökad energiproduktion. Med de förutsättningar som föreligger för de aktuella anläggningarna bör en energieffektivisering innebära en tillståndsprövning av samtliga delar av de aktuella verksamheterna med stöd av 11 kap. 9 § miljöbalken.

Turbinbyten och eventuella ytterligare åtgärder för att möjliggöra dessa åtgärder kan vara av betydelse för energieffektiviteten såväl som påverkan på miljö kvalitetsnormerna för vatten (MKN) för de berörda vattenförekomsterna och den akvatiska miljön i övrigt. HaV anser därför att åtminstone en beskrivning av hur anläggningen är utformad i förhållande till vad som bedöms som bästa möjliga teknik (BMT) i branschen och eventuella vidtagna skyddsåtgärder för att begränsa påverkan på miljön och miljöeffekterna av de vidtagna åtgärderna bör redovisas.

Dessutom ska den sammantagna miljöpåverkan från hela verksamheten beskrivas. Som stöd för krav på samordning för prövning av både turbin och den ökade slukförmågan och eventuella övriga åtgärder kan bl.a. hänvisas till MÖD M 9494 - 14 där MÖD bl.a. ansåg att när ett luckbyte påverkar avbördningsförmågan på det sätt som sker i detta fall kan det inte anses vara uppenbart att varken allmänna eller enskilda intressen skadas genom vattenverksamhetens inverkan på vattenförhållanden. Bytet av dammluckorna är därmed inte undantaget från tillståndsplikt enligt 11 kap. 12 § miljöbalken.

Det finns många andra exempel på mål där sökanden ansökt om ökad produktionsförmåga där domstolen till följd av tekniska och miljömässiga samband med andra delar av verksamheten bedömt att det inte varit möjligt att genomföra en meningsfull villkorsprövning för enskilda verksamhetsdelar separat och att det krävts ett nytt tillstånd för hela anläggningen, se bl.a. uttalande från MÖD den 1 juni 2012 i mål nr M 1088-12.

HaV anser att det av respektive ansökan ska framgå vilka åtgärder som behövs för att genomföra den ökade slukförmågan och hur de utförda effektiviseringsåtgärderna motsvarar bästa möjliga teknik.

Miljökonsekvensbeskrivningens omfattning

Av underlaget i ansökan ska det framgå hur de allmänna hänsynsreglerna i 2 kap. miljöbalken uppfylls och vad som bedöms utgöra BMT för branschen och hur de åtgärder som bolaget genomfört eller avser genomföra motsvarar BMT. Vidare ska vidtagna eller planerade skyddsåtgärder redovisas och även skälen för avsaknad av genomförande av möjliga skyddsåtgärder bör framgå.

De fem anläggningar som lämnades in för tillståndsprövning och som ligger i Jämtlands län bedömdes inte utgöra betydande miljöpåverkan. Järkvissle kraftverk i Västernorrlands län bedömdes utgöra betydande miljöpåverkan.

Mellan kraftverken Stuguns och Stadsforsens kraftverk finns fem vattenkraftverk som drivs av andra verksamhetsutövare. Påverkan och eventuellt ändrade förutsättningar för dessa verksamheter framgår inte av underlaget.

Av vad som framgår av handlingarna redovisas miljöeffekterna i ansökan från förutsättningarna med nuvarande förhållande. Den sammantagna påverkan från de förändringar som samtidigt planeras eller har genomförts framgår inte med avseende på tillämpning av BMT.

Det framgår inte på ett tydligt sätt i text eller på kartor om det finns en risk för direkt eller indirekt påverkan på områden som skyddas med stöd av 7 och 5 kap. miljöbalken. En sådan redogörelse med direkta eller indirekta risker för otillåten påverkan till följd av effekterna av varje enskild ansökan samt de eventuella kumulativa effekterna behöver redogöras för, i varje MKB.

Eftersom avrinningsområdets naturliga dräneringsnät förgrenar sig uppströms påverkar förekommande vattenkraftverk och regleringsdammar förutsättningarna för naturmiljön i många vattenförekomster. Hur långa vattensträckor som påverkas beror på förekomsten av naturliga vandringshinder eller andra konstgjorda barriärer, bestämmelser om minimitappning et.c. Denna påverkan blir särskilt påtaglig då det saknas fiskvägar och möjlighet till upp- och nedströmsvandring.

För att tillåtligheten i de aktuella ärendena ska kunna bedömas krävs ett underlag som redovisar de kumulativa effekterna för påverkade områden och hur MKN påverkas på kvalitetsfaktornivå avseende ekologisk status och potential samt kemisk status i berörda vattenförekomster. Det ska också framgå om det finns risk för att något annat utpekat naturvärde direkt eller indirekt kan komma att påverkas på ett otillåtet sätt.

Vidare behövs ett underlag för en bedömning av de kumulativa miljöeffekterna som redogör för hur åtgärderna, inkluderat de kraftverk som inte omfattas av ansökan

både med avseende på påverkan på miljön och avseende förutsättningarna för energioptimering i den berörda delen av avrinningsområdet.

Genom underlaget i ansökningarna går det inte att avgöra miljöpåverkan. Bolaget har t.ex. inte redovisat hur de biologiska kvalitetsfaktorerna påverkas. Även när det krävs en s.k. liten miljökonsekvensbeskrivning enligt 6 kap. § 47 miljöbalken ska den som avser att bedriva verksamheten eller vidta åtgärden i en liten miljökonsekvensbeskrivning lämna de upplysningar som behövs för en bedömning av de väsentliga miljöeffekter som verksamheten eller åtgärden kan förväntas ge. Beskrivningen ska innehålla den samrådsredogörelse som har tagits fram enligt 25 § 2.

Det går inte med de uppgifter som lämnats utesluta att det finns risk för att beslutade miljö kvalitetsnormer inte uppnås, vilket strider mot kravet på icke försämring som framgår av 5 kap. 4 § miljöbalken. Status på de relevanta vattenförekomsterna idag är i vissa fall dålig och måttlig ekologisk status och potential vilket bl.a. beror på vandringshinder och dålig konnektivitet. Ansökan tar ingen hänsyn till eller redovisar konsekvenser för de ekologiska behoven i områden som innehåller habitat för bl.a. ål, asp, harr, öring, hårklomossa och utter. Det kan inte uteslutas att habitatet riskerar att påverkas negativt. Bolaget har exempelvis inte redovisat hur de nya turbinerna kan köras jämfört med de gamla och hur de påverkar flödena samt intaget av vatten och fisk. Det framgår inte om de nya turbinerna och eventuella andra anläggningar bolaget installerat eller ändrat i eller planerar att installera/ändra uppfyller kravet på BMT. Det är de nya turbinerna med tillhörande anläggningar och den ökade slukförmågan som ska bedömas. Det kan t.ex. nämnas att det av MÖD:s dom den 26 juni 2015 i mål nr M 9073-14 framgår att låglutande fingaller med flyktväg är BMT.

Det saknas också uppgifter i miljökonsekvensbeskrivningarna som på ett systematiskt sätt redovisar hur de förnyade delarna i respektive kraftverk enskilt och tillsammans med övriga kraftverk som avses förändras samt övriga intilliggande kraftverk som kan påverkas kumulativt kommer att påverka den ekologiska statusen

och MKN och miljön i stort, vilket innebär att det inte är möjligt att bedöma om de aktuella verksamheternas ansökningar var för sig eller sammantaget är tillåtliga.

Kumulativa effekter behöver utredas och redovisas. Detta är en förutsättning för att kunna bedöma om det föreligger risk för att möjligheterna att uppfylla kraven i MKN för vatten och eventuella berörda Natura 2000-områden inte uppnås, eller annan negativ otillåten miljöpåverkan. Det är dessutom en förutsättning för att kunna bedöma om kraven i 2 kap. miljöbalken om de allmänna hänsynsreglerna uppfylls.

HaV anser att omfattning och detaljeringsgrad för varje enskild miljökonsekvensbeskrivning i de aktuella ansökningarna inte är tillräcklig för att kunna göra en bedömning av varje enskilt kraftverks sammantagna miljöpåverkan i den akvatiska miljön och dess närområde. Beskrivning bör även göras av kumulativ miljöpåverkan från alla de ändringar som ansökningarna sammantaget innebär i berörda områden. Det ska även av underlaget framgå hur genomförda och planerade åtgärder uppfyller hänsynsreglerna i 2 kap. miljöbalken.

Vidare bör det av ansökningarna framgå hur de aktuella verksamheterna motsvarar kraven med avseende på BMT.

Av underlaget bör det framgå hur vattenförekomsterna påverkas och om det redan i dag sker en fortlöpande försämring av vattenstatusen i berörda vattenförekomster, om effekterna av åtgärderna till följd av respektive ansökan kan komma att innebära en risk för ytterligare försämringar. Vidare bör möjliga åtgärder för att motverka en försämring av statusen/potentialen i berörda vattenförekomster och att inte äventyra att MKN uppnås på kvalitetsfaktornivå redovisas. Det ska av redovisningen framgå vilka åtgärder som kan genomföras och vad sökanden åtar sig att genomföra.

I de aktuella ansökningarna anges att bedömningar av biologiska kvalitetsfaktorer inte går att göra då underlagsdata i form av standardiserade elfiskeinventeringar och

bottenfaunainventeringar saknas. Med stöd av 2 kap. miljöbalken om kunskapskravet och kraven i förordning (1998:901) om verksamhetsutövares egenkontroll (egenkontrollförordningen) bedömer HaV att det i dessa fall bör finnas denna typ av information. Kraven i egenkontrollförordningen gäller för den som yrkesmässigt bedriver verksamhet eller vidtar åtgärder som omfattas av tillstånds- eller anmälningsplikt enligt 9 eller 11 - 14 kap. miljöbalken. Enligt 6 § i egenkontrollförordningen ska verksamhetsutövaren fortlöpande och systematiskt undersöka och bedöma riskerna med verksamheten från hälso- och miljösynpunkt. Resultatet av undersökningar och bedömningar ska dokumenteras. Denna typ av kontroll och uppföljning till följd av den egna verksamhetens påverkan borde åtminstone kunna utgöra ett underlag för att någon form av expertbedömning av de biologiska kvalitetsfaktorerna ska kunna genomföras. HaV bedömer därför att detta är ett underlag som rimligen bör kunna redovisas som ett beslutsunderlag i ansökan för denna typ av anläggningar.

För berörda vattenförekomster från nedströms Järkvissle till nedströms Midskogs kraftverk gäller miljökvalitetsnormen "God ekologisk status 2021". Miljökvalitetsnormen för vattenförekomsten vid och över Midskogs kraftverk samt vattenförekomsten SE 700352-151632 är "Otillfredsställande ekologisk potential 2027".

Mot bakgrund av att det för flera vattenförekomster är till år 2021 som gällande normer ska nås är det viktigt att tillräckliga skyddsvillkor föreskrivs redan nu. Även för vattenförekomster med otillfredsställande potential 2027 är det viktigt att inga ytterligare försämringar sker. HaV anser, i likhet med vad som framförts ovan, att sökanden måste redovisa om och i så fall hur de nu ansökta effektiviseringarna, tillsammans med påverkan från befintlig verksamhet, riskerar att bidra till att försämra någon relevant kvalitetsfaktor eller äventyra MKN. En sådan redovisning saknas i det nu aktuella underlaget.

Turbinbyten och eventuella ytterligare åtgärder för att möjliggöra dessa turbinbyten kan vara av betydelse för energieffektiviteten såväl som påverkan på MKN för de berörda vattenförekomsterna och den akvatiska miljön i övrigt. HaV anser därför att

åtminstone en beskrivning av hur anläggningen är utformad i förhållande till vad som bedöms utgöra bästa möjliga teknik (BMT) i branschen och eventuella vidtagna skyddsåtgärder för att begränsa påverkan på miljön och miljöeffekterna av de vidtagna åtgärderna bör redovisas.

De sökta effektiviseringarna innebär enligt de uppgifter bolaget redovisar i respektive ansökan inga skador till följd av den ändrade slukförmågan och de ändrade vattenhushållningsbestämmelserna. Det framgår dock att förändringarna kan komma att innebära ökade variationer av vattenflödet, fler perioder med mindre spillvatten sammantaget med att regleringen av vattenflödena kan bli både snabbare och mer frekvent. Hur de ansökta ändringarna sammantaget med befintlig verksamhet påverkar framgår inte. Bolaget har inte tillräckligt tydligt redovisat hur förändringarna av flöde till följd av ändringarna påverkar risken för skred och erosion och förutsättningarna för flora och fauna i de berörda vattenförekomsterna, eftersom man enbart redovisat hur älvfåran nedströms påverkas av den ökade vattenföringen vid ökad slukförmåga för respektive ansökt vattenkraftverk. Inte heller framgår det hur förutsättningarna i eventuella berörda biflöden kan komma att påverkas till följd av den ändrade vattenregimen.

HaV instämmer med det resonemang som bl.a. framgår av Länsstyrelsen i Jämtlands och Västernorrlands läns yttrande i mål nr M 3648-18 (aktbilaga 23) och M 3647-2018 (aktbilaga 21). De uppgifter som sökanden redovisar om till exempel att flödes hastigheten vid utlopp kan komma att variera mer under ett dygn än tidigare och att det sker mindre läckage kan komma att innebära negativa effekter för vattenmiljön. Mer vatten och det faktum att vattenkraftverken kan tillgodogöra sig den utökade slukförmågan kan t.ex. innebära en icke obetydlig påverkan på fiskars möjlighet till födosök och förmåga att undkomma predatorer, men också risk för strandning av juvenila individer. Dessa förändringar kan också bidra till en ökad stressnivå för fisken jämfört med dagens situation. Vattenhastighets- och vattenståndsvariationer uppströms och nedströms kraftverk kan innebära att fisk tvingas lämna sina ståndplatser och får svårare att hitta föda och undkomma predatorer. Det minskade läckaget förbi turbinen kan även komma att innebära en

risk för att förutsättningarna för passage i stort för vattenlevande organismer försämras.

En ökad vattenavledning leder även till ökad fiskdödlighet då fler individer kommer passera turbinerna istället för genom utskov vid nedströmsvandring. Vid nedströmspassage genom kraftverket påverkas fisk negativt av såväl tryckförändringar som mekanisk påverkan. Sökanden har i miljökonsekvensbeskrivningen påtalat att risk för ökade skador på nedströmsvandrande fisk kan uppstå men kombinationen korttidsreglering kontra ökad avledning har inte belysts. Det kan därför inte uteslutas att tillstånd enligt de aktuella ansökningarna kan innebära en risk att försämra den aktuella ekologiska statusen i berörda vattenförekomster och även försvåra uppnåendet av miljökvalitetsnormerna. Sökanden framför att verksamheterna inte bedöms riskera att försämra status i aktuella vattenförekomster eller äventyra miljökvalitetsnormerna. Det framgår emellertid inte hur sökanden kommit fram till detta ställningstagande.

Flera av de berörda vattenförekomsterna har redan måttlig till dålig status eller potential avseende de hydromorfologiska kvalitetsfaktorerna (konnektivitet, hydrologisk regim och morfologiskt tillstånd). Dessa kvalitetsfaktorer har i sin tur en direkt påverkan på flera av de övriga relevanta kvalitetsfaktorerna.

Det saknas en analys av vilken påverkan, sökta effektiviseringar har, på relevanta kvalitetsfaktorer. För att styrka att exempelvis en ökad slukförmåga i enlighet med ansökningarna inte riskerar att försämra status eller äventyra miljökvalitetsnormerna behöver sökanden genomföra och redovisa en underbyggd analys av vilken påverkan de sökta ändringarna, tillsammans med befintlig verksamhet, har. Analysen ska utgå från HaV:s bedömningsgrunder i HVMFS 2019:25 (tidigare HVMFS 2013:19) och genomföras av personer med relevant kompetens. Det behöver också framgå vad en sådan eventuell påverkan har för betydelse för möjligheten att uppnå miljökvalitetsnormen för ekologisk status/potential i de berörda vattenförekomsterna.

För att kunna bedöma de sökta effektiviseringarnas tillåtlighet behöver sökanden:

- Beskriva hur effektiviseringen, tillsammans med befintlig verksamhet kommer att påverka de hydromorfologiska kvalitetsfaktorerna för respektive vattenförekomst och hur dessa i sin tur påverkar de biologiska kvalitetsfaktorerna.
- Visa vilken eventuell försämring den tillkommande verksamheten enskilt och sammantaget innebär på de redan påverkade vattenförekomsterna. Det vill säga sökanden ska visa vad den planerade verksamheten innebär för ackumulerad påverkan i respektive vattenförekomst med avseende på de hydromorfologiska kvalitetsfaktorerna. Det ska framgå hur bedömningen gjorts och om det finns någon risk för att en klassificeringsgräns passeras för någon parameter - eftersom status är måttlig till dålig i flera vattenförekomster - eller innebär försämring på kvalitetsfaktornivå.
- Redovisa hur den planerade ökade slukförmågan bedöms påverka möjligheten att uppnå den status som respektive vattenförekomst ska ha enligt fastställda MKN.

Det bör även framgå om utredningen ger anledning att anta att statusklassningen behöver ses över och om något förhållande av betydelse för normsättningen inte överensstämmer med det som låg till grund för nu gällande normsbeslutet.

Om de fördjupade analyserna visar att det finns risk för att verksamheten om den utförs i enlighet med nuvarande ansökan äventyrar MKN ska underlaget kompletteras med de ytterligare åtgärder som behövs för att undvika att verksamheten medför en sådan otillåten påverkan.

HaV anser sammanfattningsvis mot bakgrund av vad som ovan anges att det av ansökan bör framgå vilka genomförbara åtgärder som kan genomföras och som ger bäst miljönytta för att förbättra förhållandena i den akvatiska miljön för att inte äventyra möjligheten att nå MKN och försäkra statusen/potentialen. I de fall bolagets åtagande skiljer sig från vad som är möjligt ska detta motiveras.

Andrahandsyrkande

Om mark- och miljödomstolen avser att fatta beslut i de aktuella målen på befintligt underlag anser HaV att tillstånden ska tidsbegränsas till maximalt 20 år.

Länsstyrelsen i Jämtlands län

Länsstyrelsen anser att sökanden i sin ansökan inte har redovisat att den sökta effektiviseringsåtgärden med ökad vattenavledning till kraftverket inte försvårar uppnåendet av fastställda miljö kvalitetskrav på berörda vattenområden.

Länsstyrelsens yrkanden

Länsstyrelsen yrkar i första hand att ansökan avvisas alternativt avslås, då

- miljökonsekvensbeskrivningen (MKB) inte redovisar fullständig påverkan av den sökta verksamheten,
- sökanden har inte redovisat förslag till åtgärder för att fastställda miljö kvalitetsnormer (MKN) ska uppnås eller för att inte försvåra eller äventyra uppnåendet av dessa,
- den strider mot icke-försämringskravet, och
- att den sökta produktionsökningens nyttjande av vatten står i konflikt med det allmännas behov av vatten för åtgärder för att uppnå MKN, jmf NAP och 11 kap. 7 § MB.

Om mark- och miljödomstolen bedömer att tillstånd ändå kan medges yrkar länsstyrelsen i andra hand att

- tillståndet tidsbegränsas med hänsyn till kommande omprövning enligt NAP (1 februari 2032),
- tillståndet förenas med avgifter enligt 6 kap. 5 och 6 §§ lag (1998:812) med särskilda bestämmelser om vattenverksamhet för att kompensera för de skador som kan uppstå på fisk och fiske i och med den ökade variationen i vattenhastighet och den högre maximala vattenhastigheten nedströms kraftverket,
- tillståndet förenas med bygdeavgift enligt 6 kap 1 § lagen (1998:812) med särskilda bestämmelser om vattenverksamhet,

- att verksamheten förses med de villkor som krävs för att inte strida mot icke-försämringskravet. Länsstyrelsen anser att sådana villkor exempelvis är;
 - minimitappning genom turbin motsvarande naturlig medellågvattenföring (MLQ),
 - att vattenståndet direkt nedströms anläggningen inte får förändras med mer än 10 cm per timma,
 - att lågt lutande fingaller och avledare anläggs framför intaget till kraftstationen,
 - att det genom avledaren sker en kontinuerlig tappning som säkerställer en hög total passageeffektivitet under den period som fisk kan förväntas vandra, och
 - anläggande av fungerande uppströmspassage.

Länsstyrelsen anser även att mark- och miljödomstolen ska förelägga sökanden att lämna en redogörelse som visar om kraftstationen har tillstånd till att leda tidigare flottningsvatten genom kraftstationen i syfte att producera energi.

Länsstyrelsen bestrider sökandens yrkanden om ändring av punkt 1 och 3 i gällande vattenhushållningsbestämmelser, då

Avseende punkt 1

- Det försvårar tillsynen av vattenregleringen vid dammen utan en fast dämning-gräns (DG) att förhålla sig. Fråga blir då när bryter man mot tillståndsvillkoret, vid +1, +3, +5, +10 cm eller större överdämning i förhållande till den angivna dämning-gränsen om +211,30 m.
- Överdämning över fastställd DG-nivå innebär tillkommande påverkan på uppströms vattenytor och fordrar ny skadereglering i målet, vilket inte ligger i ansökan.

Avseende punkt 3

- Det försvårar tillsynen av vattenregleringen gentemot den aktuella vattenhushållningsbestämmelsen. Den bakomliggande faktorn är inte hänförligt till

anpassning till regleringens bedrivande utan väger in ytterligare faktor avseende underlättande för arbeten. Länsstyrelsen anser att detta inte är tillräckliga skäl för att nuvarande bestämmelse ändras.

Motivering

Ansökans avgränsning

Sökanden har i sin ansökan yrkat på att få avleda hela den mängd som turbinerna nominellt förmår sluka, från nuvarande 600 m³/s till totalt 680 m³/s. Sökandens avgränsning av prövningsunderlaget utgår dock från en separat prövning av en ökad avledning om 80 m³/s genom kraftstationen.

Ansökan avser därigenom ett miljöbalkstillstånd som omfattar även den redan tidigare prövade rätten att avleda 600 m³/s. Det kräver en helt annan avgränsning av samråd och ansökan än som har förevarit i ärendet.

Det står sökanden fritt att, som i det aktuella målet, ansöka om nytt tillstånd för hela verksamheten. Detta förutsätter dock att även den totala miljöpåverkan av den sökta verksamheten redovisas i prövningsunderlaget. I det aktuella målet har samråd och miljökonsekvensbeskrivning (MKB) avgränsats till att enbart omfatta tillkommande verksamhet, d.v.s. ökad avledning om 80 m³/s, och inte den nuvarande verksamheten som saknar moderna miljövillkor.

Vad som yrkas i målet är, trots denna avgränsning, tillstånd till hela verksamheten sammantaget, både för den tidigare tillståndsgivna enligt äldre rättigheter och den nu tillkommande.

Länsstyrelsen anser att det utifrån det befintliga underlaget inte är möjligt att bedöma den totala miljöpåverkan av den sökta verksamheten.

Vid ett bifall till ansökan kommer sökande få rättskraftigt miljöbalkstillstånd för hela produktionskapaciteten och då även för verksamhet som enbart prövats enligt

äldre vattenrätt (utan några moderna skyddsåtgärder och försiktighetsmått). Detta trots att ett underlag som visar den sammantagna miljöpåverkan helt saknas.

Länsstyrelsen anser att det av ingivet underlag inte går bedöma konsekvenser, nytta och skador av de sökta effektiviseringsåtgärderna.

Sammantaget anser Länsstyrelsen att ansökan brister i omfattning och yrkar på att denna ska avvisas alternativt avslås.

Miljö kvalitetsnormer

EU-domstolen har i dom den 1 juli 2015 (mål C-461/13; Weserdomen) uttalat att medlemsstaterna är skyldiga att inte lämna tillstånd till ett projekt som försämrar den aktuella vattenförekomstens status eller äventyrar uppnåendet av god status. EU-domstolen anger att varje försämring av en kvalitetsfaktor som ligger i den lägsta klassen ska anses utgöra en "försämring av statusen".

Stuguns kraftverk berör vattenförekomster i Indalsälven som idag klassificeras som naturliga vatten där den ekologiska statusen är *Otillfredsställande* och med beslutad miljö kvalitetsnorm, MKN, *God ekologisk status 2021*.

Planerade åtgärder innebär att kraftverkets totala slukförmåga kommer att öka och mer vatten avleds till turbinerna.

För Stugun, med ytterligare 80 m³/s från dagens 600 m³/s till totalt 680 m³/s, motsvarar det en ökad vattenavledning med 13,3 %. Volymen om 80 m³/s utgör cirka 53,3 % av medellågvattenföringen (MLQ: 150 m³/s) och cirka 20,1 % av medelvattenföringen (MQ: 398 m³/s).

Eftersom nedvandrande fisk följer det dominerande vattenflödet kommer en större andel av den nedvandrande fisken att vandra till kraftverkets intag där de riskerar att

klämmas mot intagsgallret och skadas eller dödas vid en passage genom kraftverkets turbiner. Det innebär en försämring avseende på kvalitetsfaktorn *Konnektivitet* i vattendrag.

En ökad avledning tillsammans med korttidsreglering innebär att vattenstånds- förändringar i vattenområdet kommer bli mer frekvent förekommande och att större vattenståndsvariationer möjliggörs. Det kommer att innebära en försämring för statusen av kvalitetsfaktorn *Hydrologisk regim*.

Trots att planerade effektiviseringsåtgärder innebär en ökad påverkan har inga försikthetsmått och skyddsåtgärder utretts eller föreslagits. De planerade åtgärderna kommer att innebära en försämring av kvalitetsfaktorerna *Konnektivitet* och *Hydrologisk regim* och innebär dessutom att uppnåendet av gällande miljökvalitetsnormer för flera vattenförekomster äventyras.

Utöver de sökta effektiviseringsåtgärderna i det aktuella målet ansöker sökanden samtidigt om tillstånd till effektiviserande åtgärder vid ytterligare ett antal kraftverk, från Midskog och nedströms i vattendraget. Påverkan på vattenmiljön kommer då att omfatta en betydligt längre älvsträcka. Möjligheten att samköra anläggningarna bidrar också till att den hydrologiska regimen och därmed vattenmiljön påverkas ytterligare.

Berörda vattenförekomster uppnår i nuvarande tillstånd inte beslutade normer. Sökanden har heller inte redovisat åtgärder för hur normerna för berörda vattenförekomster ska uppnås om sökanden samtidigt genomför de nu sökta effektiviseringsåtgärderna.

Länsstyrelsen anser att sökandens nu ansökta effektiviseringsåtgärder motverkar eller försvårar möjligheterna att uppnå beslutade miljökvalitetsnormer för berörda vattenförekomster. Detta oavsett om prövningen avser enbart den ökade avledningen eller den totala avledda vattenmängden till kraftverken.

Länsstyrelsen anser att sökanden inte kan medges tillstånd för de nu sökta effektiviseringsåtgärderna om inte åtgärder samtidigt redovisas och vidtas för att åtgärda de problem som har identifierats för att beslutade miljö kvalitetsnormerna om *God ekologisk status* ska uppnås.

Exempel på åtgärdsförslag som behöver tas fram är:

- Uppströmspassage enligt bästa möjliga teknik.
- Nedströmspassage enligt bästa möjliga teknik.
- Minimitappning motsvarande naturlig medellågvattenföring.
- Anläggande av fiskväg

Det har sökanden inte gjort. Länsstyrelsen anser av den anledningen att ansökan ska avvisas eller avslås.

Nationell plan för moderna miljövillkor och 11 kap. 7 § MB

Verksamheten vid kraftverket bedrivs idag med stöd av tillstånd enligt äldre lagstiftning. Av miljöbalkens lydelse fr.o.m. 1 januari 2019 följer att alla vattenkraftverk ska ha moderna miljövillkor, vilket avser tillstånd enligt miljöbalken. För detta har en nationell prövningsplan, NAP, utarbetats.

Stuguns kraftverket är anmält länsstyrelsen för att ingå i den nationella prövningsplanen, NAP, för moderna miljövillkor, dnr 531-4000-19.

I samband med detta kommer hela grundtillståndet för anläggningen att omprövas. Enligt föreslagen prövningsplan ligger berör del av Indalsälven där kraftverket ingår för provning preliminärt år 2032.

Av 11 kap. 7 § miljöbalken följer att en vattenverksamhet ska utföras så att den inte försvårar annan verksamhet som i framtiden kan antas beröra samma vattentillgång och som främjar allmänna eller enskilda ändamål av vikt.

Genom att avleda mer vatten till turbinerna enligt ansökan kommer mindre vatten finnas kvar disponibelt för att kunna utföra de åtgärder som krävs för att vattendraget ska uppnå *God ekologisk status 2021*.

Sökanden har inte redovisat åtgärder för hur fastställda miljö kvalitetsnormer ska kunna uppnås om betydligt mer vatten samtidigt avleds till turbinerna med de nu sökta effektiviseringsåtgärderna.

Länsstyrelsen anser att ansökan ska avslås med hänvisning till 11 kap. 7 § miljöbalken då sökanden inte har visat att den sökta verksamheten inte försvårar andra allmänna ändamål av vikt och uppnåendet av miljö kvalitetsnormen *God ekologisk status 2021*.

Generellt om fisk och fiske i Indalsälven

Vattenkraftens utbyggnad har radikalt förändrat förutsättningarna för fiskproduktionen i Indalsälvens huvudfåra och allmänt sett gynnat arter som gädda, abborre och mört. Öringbestånden har skadats mest påtagligt genom att vandringsvägar skurits av och naturliga reproduktionsmöjligheterna nästan helt gått förlorade genom omfattande muddringar och sprängningar i huvudfåran. En spillra av den ursprungliga storvuxna öringstammen finns dock kvar i de refugmiljöer som finns direkt nedströms kraftverken där de i första hand uppehåller sig för födosök men där det under vissa förhållanden även kan förekomma reproduktion. Harren har klarat sig något bättre och har fortfarande relativt god numerär framförallt i de övre strömsatta partierna av magasinen. Konkurrensen från gädda är dock en starkt begränsande faktor för både öring och harr.

Förekommande korttidsregleringar ger omfattande störningar på det biologiska livet i älven och påverkar fisket mycket negativt. Situationen för öring och harr är dock mer gynnsam i Indalsälven än i många andra älvar beroende på att relativt höga minimitappningar tillämpas.

Stationära bestånd av öring finns i flera av biflödena men förutsättningarna för bestånden i Indalsälven huvudfåra att utnyttja dessa för reproduktion begränsas framförallt av vandringshinder.

Även om det inte går att få tillbaka alla värden som förlorats är det av största vikt att lämpliga försiktighetsåtgärder och kompensationsåtgärder genomförs för att bevara och skyddade de värden som fortfarande finns kvar samt återställa eller nyskapa några av de som gått förlorade.

Länsstyrelsen vill avslutningsvis påtala att myndigheten i grunden ser positivt på åtgärder som innebär effektivisering av befintliga kraftverk men att detta inte får strida mot intentionerna med miljöbalken eller medföra att fastställda miljö-kvalitetsnormer för vattendraget inte uppnås eller riskerar att försvåras att uppnås.

Övrigt

Länsstyrelsen yrkar ersättning för myndighetens nedlagda kostnader i målet med 30 400 kr (38 timmar à 800 kr). Av domstolen fastställd kostnadsersättning inbetalas på Länsstyrelsens bankgiro 5051-5634, med angivande av målnummer M 3652-18 och angivet diarienummer 531-6958-2020.

Ragunda kommun

Av bifogad miljökonsekvensbeskrivning framkommer att förutsedd miljöpåverkan som erosion, sedimenttransport, fiskskador m.m. är liten eller obefintlig. Det bör påpekas att bedömningar av biologiska kvalitetsfaktorer inte är möjliga på grund av att underlagsmaterial saknas (elfiskeinventeringar och bottenfaunainventeringar).

Om tillstånd lämnas till ökad drivvattenföring enligt ansökan, kommer möjligheten att använda vattnet till annat t.ex. omlöp för vandringsfisk att försvinna helt eller försvåras avsevärt. Tillgången till vatten som kan vara enda möjligheten till att uppnå status god ekologisk potential försvinner eller försvåras avsevärt om beslut om detta vatten tas permanent.

Vägbron över Indalsälven innebär en förträngning av älven med medföljande översvämningsrisker för Stuguns samhälle vid höga flöden. Kommunen har påtalat detta vid ett flertal tillfällen, men åtgärder för att minska risken har ännu inte genomförts.

Vattenfall Kraftgården AB har inte i ärendet utrett och visat om kumulativa och faktiska effekter på kommunens vattentäkter i Stugun, Hammarstrand och Bispgården uppstår. Samtliga vattentäkter har infiltration av vatten från älven in i tälken i olika grad. Påverkan kan ske på lokalklimat i form av dimma. Kommunen berörs av ras och skredfrågor lokalt nedströms och uppströms kraftverken. Dessa frågor är alltså inte utredda i ärendet. Om detta inte ingår i underlaget till beslutet bedömer Ragunda kommun att det är en brist i ansökan. Detta kan kompenseras genom provotidsutredningar för respektive vattenkraftverk.

Frågan om flottningsvatten har inte medtagits. När flottningen upphörde kan det då tillgängliga flottningsvattnet ha tillförts kraftverket utan provning. Detta måste anses som en brist också är fallet.

Sametinget

Sametinget har lämnat ett gemensamt yttrande i de sex effektiviseringsmålen.

Sametinget anser att Vattenfall Kraftgårdens AB:s tillståndsansökningar är ofullständiga och behöver kompletteras innan något beslut kan tas. Bolaget har inte gjort konsekvensbeskrivningar för hur åtgärderna påverkar samebyn. Bolaget har heller inte haft samråd med Jijnjevaeries sameby i tillräcklig omfattning.

Sametinget anser att alla effektiviseringsansökningar måste bedömas gemensamt för att konsekvenserna för renskötseln ska kunna belysas ordentligt. Myndigheters beslutsfattande och tillämpning av nationell rätt ska ske i ljuset av den internationella rättsutvecklingen, inte minst på det urfolksrättsliga området. Den samiska kulturens fortlevnad är beroende av den direkta förbindelsen och tillgången till traditionella land- och vattenområden.

För statens allmänna intresse att främja den samiska kulturen är renskötselrätten, som vilar på urminnes hävd, central. Renskötselrätten får utövas enligt rennäringslagen (1991:437) och samebyarna är juridiska personer som representerar de enskilda renskötarna vars sociokulturella/ekonomiska verksamhet skyddas enligt grundlagen och internationella konventioner samt UNDRIP. Renskötarna har ett enskilt intresse av att kunna behålla och försörja sig på sin kulturella traditionella naturbetesrenskötsel. Sametinget tillser att förutsättningarna ska finnas och gör därför anspråk på områden av riksintresse. Staten ansvarar för att förutsättningarna ska finnas för kommande generationer. I de ansökningar som sökanden skickat in finns områden och flyttleder av riksintressen och det är av vikt att åtgärderna inte påtagligt försvårar eller omöjliggör rennäringens riksintressen och markernas funktionalitet för att bedriva renskötsel. För att kunna bedöma åtgärdernas påverkan är det av vikt att man tittar på alla ansökningars påverkan tillsammans med övriga kumulativa effekter.

Vid en åtgärd inom renskötselområdet ska dess konsekvenser för riksintressets värden och egenskaper bedömas. Information och kunskap om renskötselns tidigare, nuvarande och framtida bedrivande inom aktuell sameby behövs för att förstå hur områdets funktion på både kort och lång sikt påverkar renskötseln. I en prövning är det viktigt att ha fullständiga uppgifter om de kumulativa effekter som uppstår samt hur de olika intrången samverkar.

Bolaget har inte fullgjort sina åtaganden att konsultera/samråda med samebyn. Rätten att konsulteras och staters skyldighet att genomföra konsultation, liksom FPIC, har sin utgångspunkt i urfolks rätt till självbestämmande och är förankrad i internationell rätt om mänskliga rättigheter inklusive rätten till kulturell integritet, till jämlikhet och äganderätt.

I Rasdiskrimineringskommitténs rekommendationer till svenska staten tydliggjordes att FPIC är en mycket viktig del i konsultationer med samebyar om markanvändningen.

Älvräddarnas samorganisation (ÄlvS)

Älvräddarnas Samorganisation (ÄlvS) har framfört gemensamma synpunkter i målen M 3651-18 och M 3652-18.

Inställning

ÄlvS yrkar att mark- och miljödomstolen avvisar eller avslår ansökningarna.

Grunder m.m.

ÄlvS vill inledningsvis anmärka på det felaktiga i att rubricera ansökningarna som effektivisering av vattenkraftverk. En effektivisering uppnås i det fall produktionsökning kan uppnås utan att utöka verksamheten. Alternativt skulle även samma resultat - eller möjligtvis ett ökat värde från produktionen - genom en förändrad drift inom tillståndsgivna ramar, kunna ses som effektivisering. Vad sökanden yrkar tillstånd till är dock tillstånd att avleda mera vatten samt öka vattenregleringen, dvs. en utökning av verksamhetens omfattning.

Avgränsning

Sökanden vill göra gällande att de två ifrågavarande kraftverken hittills enbart drivits till cirka 88 av sin kapacitet. ÄlvS finner det föga troligt att totalt sex av sökandens kraftverk i Indalsälven sedan tidigare har haft kapacitet för en högre drivvattenföring som tillsammans skulle ha möjliggjort en ökad produktionsintäkt på uppskattningsvis mer än 10 miljoner kr per år, men att bolaget fram tills nu valt att inte utnyttja detta. Att bolaget nu inför kommande omprövning för moderna miljövillkor i den svenska vattenkraften, vilket sannolikt kommer innebära produktionsbegränsningar, ansöker om att få tillstånd till en ökad produktion förefaller enligt ÄlvS närmast utstuderat för att säkra en så hög återbäring som möjligt från den finansiering av produktionsförluster som Vattenkraftens Miljöfond AB ska finansiera.

Snarare än att sökanden över tid har avstått från en möjlig sådan kontinuerlig ökad intäkt, enbart av den anledning att drivvattenföringen är begränsad genom nuvarande tillstånd, är det mer troligt att sökanden har genomfört ändringar av

dessa anläggningar för att möjliggöra en högre drivvattenföring. En sådan ändring bör i sig rimligen tillståndsprövas.

Vid samrådsmöte inför ansökningarna har sökanden uppgett att:

[...] via genomförda och planerade upprustningar har skapats möjlighet att öka den totala slukförmågan vid berörda kraftverk.

Enligt ÄlvS kan en ökad slukförmåga på mer än 13 %, som det i dessa två fall är fråga om, inte kan uppkomma genom upprustning utan att anläggningen ändrats. Ändring av en vattenanläggning definieras enligt miljöbalken som vattenverksamhet och är tillståndspliktig. Enligt sökandens uppgifter förefaller dessa ändringar redan vara genomförda.

I mål M 3651-18 anger sökanden att *Näverede kraftverk byggdes år 1955 och är tillbyggt och renoverat under år 2009*", (MKB s. 9).

På motsvarande sida i MKB för Stuguns kraftverk uppges anläggningen senast moderniserats 2016-2017. Ingen av ansökningarna omfattar dock yrkanden – eller underlag – för prövning av tillstånd avseende ändring av anläggningarna i fråga.

Skyddsåtgärder

Ansökningarna saknar helt förslag på skyddsåtgärder och försiktighetsmått.

Ansökningarna saknar vidare även beskrivning av de åtgärder som genomförts för att möjliggöra nu ansökt utökning av verksamheterna. Sökanden drar enbart slutsatsen att en ökad drivvattenföring i sig inte medför en ökad mortalitetsrisk.

Samtidigt uppges att:

Vid högre avledning av vatten genom ett kraftverk uppstår dock vanligen en viss risk för ökad anlockning av nedströmsvandrande fisk till intagskanalen/kraftverk och därmed kan en viss ökad risk för skador på fisk uppstå. (se MKB under 8.2.1 Fisk och fiske).

Sökandens slutsats angående inverkan för nedströmsvandrande fisk beaktar enligt ÄlvS varken redan utförda ändringar, förväntad högre anlockning eller andra skador som uppstår vid passage genom kraftverket än just risken att träffas av turbinblad. Enligt ÄlvS har sökanden därigenom inte visat att samlad inverkan genom ändring av vattenanläggningar och utökad verksamhet inte motiverar skyddsåtgärder och försiktighetsmått.

Ekologisk status

ÄlvS vill till ovan lägga att kvalitetsfaktor konnektivitet för direkt uppströms befintliga vattenförekomster i båda fall har klassificerats till dålig, dvs. den sämsta klassningen. Med hänvisning till slutsatserna från den s.k. Weserdomen gäller dels kravet på icke-försämring på kvalitetsfaktornivå dels även att då en kvalitetsfaktor erhållit den sämsta statusklassningen är ingen ytterligare försämring tillåten. Omständigheterna är vidare sådana att det inte finns förutsättning för undantag från kravet på icke-försämring.

Jijnjevaerie sameby

Eftersom målen handläggs som sambandsmål har samebyn valt att ge in yttranden som omfattar samtliga mål. För Stuguns kraftverk relevanta delar redovisas nedan.

Inledning

Jijnjevaerie sameby är i grunden positiv till utvecklingen av förnybar energi. Samtidigt är det självklart att skyddet för och möjligheten att bedriva traditionell rennäring är av högsta prioritet för samebyn.

Som konstateras i förarbetena till skyddslagstiftningen för rennäringen är det också av stor betydelse från nationell synpunkt att skydda områden som är viktiga för rennäringen mot förändringar, och det ska enligt nämnda förarbeten observeras att även förhållandevis begränsade åtgärder kan avsevärt försvåra renskötseln.

Inställning

I första hand instämmer samebyn med Havs- och vattenmyndigheten ("HaV") och anser att ansökningarna ska avvisas eftersom de med befintlig utformning inte kan läggas till grund för en ändamålsenlig prövning.

I andra hand anser samebyn att ansökningarna till följd av brister i genomförda samråd och ingivet prövningsunderlag inte kan läggas till grund för prövning. Bristerna är enligt samebyn sådana att ansökningarna i första hand ska avvisas, och i andra hand ska sökanden föreläggas att komplettera genomförda samråd och ingivna ansökningar och om ett sådant föreläggande inte följs ska ansökan avvisas. Om ansökan i något fall ändå skulle läggas till grund för prövning ska ansökan avslås eftersom ansökt verksamhet då inte kan tillåtas.

Prövningens omfattning

Jijnjevaerie sameby instämmer med HaV i bedömningen att ansökningarna inte är lämpligt avgränsade och att de inte kan läggas till grund för en ändamålsenlig prövning. Samebyn bedömer därför att ansökningarna i första hand ska avvisas.

Kommentarer avseende samråd och MKB

Jijnjevaerie sameby bedömer att sökanden inte har uppfyllt de krav på samråd och MKB som följer av miljöbalken, vilket beskrivs närmare i följande delavsnitt. Vad särskilt gäller samrådsprocessen vill samebyn också inledningsvis framhålla att utöver miljöbalkens krav på samråd följer ett sådant krav även av artikel 27 International Covenant on Civil and Political Rights ("ICCPR"). Nämnda artikel föreskriver att i de stater där det finns etniska, religiösa eller språkliga minoriteter, ska de som tillhör sådana minoriteter inte förvägras rätten att i gemenskap med andra medlemmar av sin grupp ha sitt eget kulturliv, bekänna sig till och utöva sin egen religion och använda sitt eget språk. Enligt rättspraxis följer av denna bestämmelse att rennäringen utgör en essentiell del av samernas kultur och att rennäringen skyddas av artikeln. Vidare följer av rättspraxis att samerna ska konsulteras på ett meningsfullt sätt angående en förestående inskränkning i den rätt som följer av artikeln, samt att samrådsförfarandet ska vara omfattande och

innebära ett positivt stöd för åtgärderna hos en majoritet av de rådfrågade. Enligt Jijnjevaerie sameby är det uppenbart att sökanden inte har uppfyllt de krav på samråd som följer av ICCPR.

Midskogs, Näverede, Stuguns, Stadsforsens och Hölleforsens kraftverk

Jijnjevaerie sameby bedömer att de samråd som genomfördes avseende Midskogs, Näverede, Stuguns, Stadsforsens och Hölleforsens kraftverk var ofullständiga. Avseende Midskogs, Stadsforsens och Hölleforsens kraftverk fick samebyn aldrig del av något samrådsunderlag. Det hölls ett möte mellan sökanden och samebyn avseende samtliga kraftverk den 4 oktober 2018 som samebyn uppfattade möjligen utgjorde en del i samrådsprocessen. Sökanden meddelade vid detta möte att samrådsunderlag skulle skickas till samebyn och sökanden skulle kontakta samebyn för att fortsätta samrådsprocessen efter detta möte men så skedde inte. De synpunkter samebyn framförde vid mötet saknas vidare i samrådsredogörelserna som är daterade den 5 juli 2018, d.v.s. tre månader innan mötet mellan samebyn och sökanden.

Länsstyrelsen i Jämtlands län har efter samrådet avseende Midskogs, Näverede, Stuguns, Stadsforsens och Hölleforsens kraftverk beslutat att en betydande miljöpåverkan inte kan antas i dessa fall. Jijnjevaerie sameby anser att det kan ifrågasättas om inte de ansökta verksamheterna är sådana verksamheter som alltid ska antas medföra en betydande miljöpåverkan, och som därmed omfattas av kravet på en specifik miljöbedömning. Detta eftersom sökanden har sökt tillstånd till vattenverksamheter med vattenkraftverk. För det fall så inte ska anses vara fallet, anser samebyn avseende särskilt Midskogs, Näverede och Stuguns vattenkraftverk att ett korrekt genomfört samråd och fullgoda samrådsredogörelser hade kunnat medföra ett annat beslut från Länsstyrelsen. Följden av de meddelade besluten är dock att en liten MKB ska tas fram. Den ska bland annat innehålla de upplysningar som krävs för en bedömning av de väsentliga miljöeffekter som verksamheten kan förväntas ge. Av förarbetena till bestämmelsen om detta kan utläsas att underlaget ska innehålla den information som prövningsmyndigheten behöver för att kunna ta ställning till om och under vilka förutsättningar tillstånd kan meddelas. Vidare

framgår att många av de uppgifter som krävs för en större MKB också kan vara väsentliga för en liten MKB och att en bedömning av omfattningen måste göras utifrån de materiella krav som verksamhetsutövaren har att uppfylla för att tillstånd ska kunna meddelas för verksamheten. Det föreslås att de formella krav som gäller för en stor MKB används som utgångspunkt för avgörande av vilka uppgifter som ska ingå i en liten MKB, som beroende på verksamhetens miljöpåverkan och förutsättningarna på den avsedda platsen för verksamheten kan bli relativt omfattande.

Jijnjevaerie sameby konstaterar att miljökonsekvensbeskrivningarna avseende Midskogs, Näverede, Stuguns, Stadsforsens och Hölleforsens kraftverk saknar uppgifter om den påverkan ansökta verksamheter riskerar att medföra för rennäringsen. Detta trots den bevisbörda sökanden har för att ansökta verksamheter ska kunna tillåtas enligt 3 kap. 5 § miljöbalken, och trots att länsstyrelsen enligt besluten avseende betydande miljöpåverkan har bedömt att respektive MKB ska innehålla en alternativredovisning där de olika alternativen med fördel jämförs och vägs mot bland annat påverkan på rennäringsen. Samebyn instämmer med länsstyrelsen i att prövningsunderlaget behöver omfatta en alternativredovisning. Samebyn anser att ansökta verksamheter — både var för sig och med beaktande av kumulativa effekter — riskerar att medföra sådan påverkan på rennäringsen att tillstånd inte kan meddelas utan ett underlag som omfattar en identifiering, beskrivning och bedömning av sådan påverkan samt uppgifter om de åtgärder som planeras för att förebygga, hindra, motverka och/eller avhjälpa denna påverkan. Sammanfattningsvis bedömer samebyn att bristerna i genomförda samråd och upprättat prövningsunderlag innebär att ansökningarna ska avvisas, och i annat fall att sökanden ska föreläggas att komplettera underlaget och att ansökningarna ska avvisas om föreläggandet inte följs. Om ansökningarna ändå läggs till grund för prövning bedömer samebyn att de påtalade bristerna medför att ansökningarna ska avslås eftersom verksamheterna varken enligt 2 kap. 6 § eller 3 kap. 5 § miljöbalken kan tillåtas.

Rennäringen i området och risker med ansökta verksamheter

Samtliga sex vattenkraftverk som omfattas av aktuella mål är belägna inom det område som utgör Jijnjevaerie samebys förvinter-, vårvinter- och vinterland. Mer precist är vattenkraftverken belägna längs Indalsälven som rinner igenom samebyns område, se nedan.

Indalsälven fyller flera viktiga funktioner för rennäringen i området och påverkan på Indalsälven och dess avrinningsområde kan få stora negativa konsekvenser för rennäringen.

Av ansökningshandlingarna framgår att sökanden har låtit genomföra en hydrologisk analys som visar att ansökta verksamheter kommer att påverka isläggningen på Indalsälven. Det saknas dock en beskrivning och bedömning av vilka konsekvenser detta kan få för rennäringen. Isen på Indalsälven möjliggör för renar att fritt ströva över vattendraget. Renskötarna kan vidare genomföra flyttningar på, över och längs med älven. På en del platser fyller isen också en avgörande funktion genom att utgöra den yta som renskötarna kan använda när renhjorden ska samlas för att flyttas om och det krävs en bra överblick över omgivningarna. Det nu beskrivna ger möjlighet till nyttjande av betesområden på

båda sidor om älven, för renskötarna att hämta hem renar från ena sidan älven till den andra, för samling av renar inför flytt och för flytt på, över eller längs med älven. Därtill används isen som viloplats för renarna. Möjligheten att nyttja isen har därmed stor betydelse för möjligheterna att bedriva rennäring i området och det finns flera funktionella sambandsområden här. Även små förändringar av vattenflödet kan enligt samebyns erfarenhet påverka isbildningen i området på flera olika sätt och tillräckligt för att det ska medföra stora negativa konsekvenser för rennäringen. De så viktiga funktionella sambandsområdena i direkt anslutning till Indalsälven men även andra sådana områden riskerar att påverkas negativt.

Detta kan i sin tur också begränsa möjligheten att bibehålla och utveckla den gröna infrastrukturen som är nödvändig för en fungerande rennäring. Ytterligare negativa effekter av minskad isbildning är att på de platser där det är öppet vatten i älven vintertid stiger vattenånga upp från älven och följer med vinden in över land. Ångan bildar iskristaller på marklaven vilket medför att betet inte kan användas.

Samebyn noterar vidare Kammarkollegiets kommentar om att det i aktuella mål saknas en beskrivning av miljöeffekter till följd av färre dagar med vatten i naturfåran, samt HaV:s påpekande om att ansökta verksamheter påverkar inte bara vattenområdet i direkt anslutning till respektive vattenkraftverk utan också Indalsälvens avrinningsområde. Båda dessa aspekter kan påverka rennäringen. Avrinningsområdet omfattas av riksintresseområden för flera samebyar och Jijnjevaerie sameby befarar att ansökta verksamheter kan påverka tillgången till bete. Därutöver befarar samebyn att en förändring av vattenmängden i berörda områden kan möjliggöra för större växter, såsom små träd, att etablera sig. En sådan konsekvens skulle försvåra rennäringens bedrivande genom att göra det svårare för renarna att röra sig och flytta inom och mellan betesområdena.

Slutligen fungerar det rinnande vattnet i Indalsälven och dess avrinningsområde på vissa platser som en naturlig begränsning som nyttjas av rennäringen för att kontrollera hur renhjorden sprider sig geografiskt. En förändring av detta riskerar därmed också att påverka rennäringen negativt.

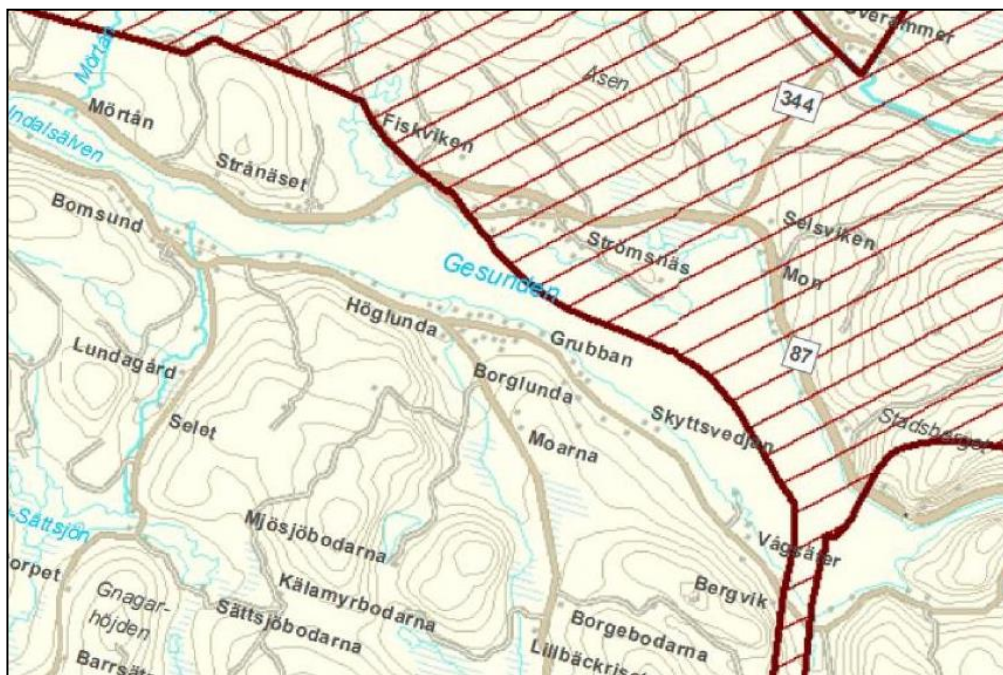
Som framgår av beskrivningarna är områdena av stor betydelse för rennäringens bedrivande, vilket också bekräftas av att samebyn är aktiv som sakägare även i andra mål rörande påverkan på området, däribland mål avseende ansökan om uppförande av vindkraftparken Björnsjöbodarna i närheten av Näverede och Stuguns kraftverk samt mål avseende ansökan om gruvverksamhet i närheten av Järkvissle kraftverk. Samebyn har vidare inte fått klarhet i om ansökta vattenverksamheter förutsätter att några fysiska åtgärder genomförs vid vattenkraftverken eller om ansökta vattenverksamheter kommer att medföra någon ökad mänsklig aktivitet i aktuella områden. Sådana åtgärder samt mänsklig aktivitet riskerar att medföra stora negativa konsekvenser för rennäringen.

Midskog, Näverede och Stugun

Midskogs och Näverede kraftverk är belägna inom ett område som utgör riksintresse för rennäringen och Stugun kraftverk ligger precis intill detsamma. På motsatt sida om Jijnjevaerie samebys riksintresseområde vid Stugun kraftverk finns vidare ett riksintresseområde för Raedtievaerie sameby. Området kring kraftverken och dämningssområden utgör vinter- och trivselland och nyttjas från och med oktober till och med april. Därtill finns både nyckelområden och flyttleder i området. Bland annat går en flyttled över älven nedströms Näverede kraftverk och rennäringen nyttjar möjligheten att röra sig på och över älven vid flytt mellan olika betesområden.

I området kring Midskogs kraftverk finns bra betesområden på båda sidor om älven och invid älven är betet mycket bra. För att kunna nyttja detta bete måste man dock våga släppa renhjorden hela vägen mot älven. Under vinterbetessäsongen nyttjar rennäringen området på båda sidor om älven och möjligheten för renhjorden att ströva fritt på och för renskötarna att flytta med renhjorden aktivt på och över isen är en förutsättning för detta. Isbildningen längs den del av älven som sträcker sig mellan Midskog, Näverede och Stuguns kraftverk används också på sätt som beskrivs ovan men är redan i dagsläget så påverkad att det försvårar renskötselarbetet. Nedströms Stuguns kraftverk ligger Färjesundet som är en viktig passage för rennäringen och av stor vikt för möjligheten att hämta hem renar som har strövat

över till andra sidan älven. Därefter ligger sjön Gesunden som delvis utgör riksintresseområde för rennäringen och området är en förutsättning för möjligheten att samla renhjorden. Därutöver går en flyttled av riksintresse över den frusna sjön som används kontinuerligt vid flytt mellan olika betesområden, se figur nedan.

Isbildningen vid Färjesundet och på Gesunden kan dock påverkas av förändringar i vattenkraftsverksamheten i området och sådana förändringar riskerar att medföra stora konsekvenser för rennäringen.

Särskilt om kumulativa effekter

Indalsälven är centralt belägen inom Jijnjevaerie samebys område och fyller flera olika funktioner för rennäringen. En förändring av Indalsälven vid de vattenkraftverk som omfattas av aktuella ansökningar, vid övriga kraftverk längs älven och/eller förändringar i älvens avrinningsområden kan därmed få stora negativa konsekvenser för rennäringen. Delar av älven fryser under vintern och renar och renskötare rör sig på och över älven både vid fri strövning och vid flytt inom och mellan områden av riksintresse för rennäringen och andra områden av stor betydelse för densamma. Som framgått ovan är denna möjlighet av avgörande betydelse för rennäringen. Vidare ingår hela Indalsälven i samebyns flyttledssystem varför påverkan på rennäringen till följd av ansökta verksamheter också måste

bedömas utifrån hur bland annat flyttledssystemet som helhet påverkas. En påverkan på isläggningsen på flera platser längs älven skulle vidare medföra kumulativa effekter som är s.k. synergistiska, vilket innebär att de enskilda effekterna tillsammans skulle leda till en effekt som är större än summan av de individuella effekterna. Även påverkan från andra verksamheter i området, såsom vindkraft, gruvnäring och skogsbruk, bidrar till sådana effekter. Mark- och miljödomstolen ska vid prövningen av om och på vilka villkor tillstånd kan meddelas till ansökta verksamheter göra en bedömning av kumulativa effekter från ansökta verksamheter, pågående markanvändning och exploateringar, avslutade men inte efterbehandlade verksamheter och tillståndsgivna men ännu inte startade verksamheter. Samebyn vill i detta avsnitt särskilt framhålla att det inte är möjligt att göra en sådan bedömning utifrån det underlag som finns tillgängligt i aktuella mål.

Bedömning av ansökta verksamheters tillåtlighet

Samtliga ansökta verksamheter avses genomföras i, eller i närheten av, områden som är av riksintresse för rennäringen, samt i områden som är av stor betydelse för rennäringen. Inledningsvis bör i detta avseende noteras att fortsatt renskötsel är en förutsättning för uppnåendet av miljökvalitetsmålet Storslagen fjällmiljö. Vidare är skyddet för rennäringen uttryckligen reglerat genom föreskrifter om att områden som är av riksintresse för rennäringen ska skyddas mot åtgärder som kan påtagligt försvåra rennäringens bedrivande. Redan risken för en sådan påverkan medför alltså att en verksamhet inte får tillåtas. Områden av betydelse för rennäringen ska så långt möjligt skyddas från sådana risker. Jijnjevaerie sameby bedömer att ansökta vattenverksamheter riskerar att medföra konsekvenser som skulle påtagligt försvåra rennäringens bedrivande.

Vad gäller påverkan i förhållande till områden av betydelse för rennäringen bedömer samebyn vidare att rekvisitet så långt möjligt inte är uppfyllt. I ansökningshandlingarna saknas en redovisning av vilken påverkan ansökta verksamheter riskerar att medföra för rennäringens bedrivande. Det finns inte heller

några uppgifter om att några begränsningar eller andra åtgärder kommer att vidtas för att hindra att ansökta verksamheter medför negativ påverkan för rennäringen.

Därutöver saknas en alternativredovisning, vilket medför att det inte är möjligt att bedöma om ansökta verksamheter kan tillåtas på aktuella platser. Jijnjevaerie sameby bedömer att det bör finnas andra platser där ändamålet att utveckla produktionen av förnybar el kan uppnås utan att rennäringen riskerar att påverkas såsom beskrivits ovan. Sammanfattningsvis bedömer samebyn att ansökta verksamheter inte kan tillåtas efter en prövning baserat på tillgängligt underlag.

Isutredningen

I den skriftväxling som föregick huvudförhandlingen framförde samebyn i sina yttranden den 29 november 2019 och 6 april 2020 att det saknas en bedömning och en analys av de slutsatserna som sökanden dragit om verksamhetens påverkan på isbildningen. Sökanden har återkommande bemött dessa invändningar med att det inte kommer bli någon påverkan på isläggnings. Trots denna inställning från sökanden lades en inte obetydlig tid av huvudförhandlingen på att presentera isutredningen som sökanden valt att inte ge in i målet och som mycket begränsat redogjorts för i ansökningsmaterialet. Sökanden vidhöll under huvudförhandlingen sin inställning och har valt att inte ge in utredningen. Det är anmärkningsvärt att sökanden gjort en utredning som är av stor vikt för att kunna bedöma om verksamheten kommer ha någon påverkan på rennäringen som sökanden sedan motsätter sig att ge in så att den kan bli en del av prövningen i målet. Det är inte bara Jijnjevaerie sameby utan också Länsstyrelsen Jämtland och Älvräddarnas Samorganisation som bett om att få ta del av utredningen.

Den Power Point sökanden överlämnade under huvudförhandlingen kan inte anses tillräcklig. Jijnjevaerie sameby, liksom rimligtvis även mark- och miljödomstolen, saknar inte bara möjlighet att bedöma sökandens slutsatser om isläggnings utan dessutom möjlighet att bedöma riktigheten i isutredningen som ligger till grund för slutsatserna. Enligt 22 kap. 11 § miljöbalken ska mark- och miljödomstolen inför förhandlingen se till att utredningen i målet får den inriktning och omfattning som

krävs. Jijnjevaerie sameby ställer sig frågande till domstolens möjlighet att bedöma en för rennäringsen och målen avgörande fråga utan att ta del av isutredningen.

Samebyn är av den bestämda uppfattningen att det inte utan isutredningen går att bedöma riktigheten i det slut som mark- och miljödomstolen kommer till.

Rättegångskostnader

Jijnjevaerie sameby yrkar i de sex målen (M 3647-18, M 3648-18, M 3649-18, M 3650-18, M 3651-18 och M 3652-18) ersättning för rättegångskostnader med totalt 793 203 kr varav 701 175 kr avser arvode för ombud, 31 744 kr avser utlägg för ombud, 56 000 kr avser utebliven inkomst för samebyn och 4 284 kr avser samebyns kostnader för resor i målen.

SÖKANDENS BEMÖTANDE

Sökanden har i sina bemötanden sammanfattningsvis anfört följande.

Bemötande av Kammarkollegiets yttranden

Vattenfall Kraftgården kan konstatera att domstolen beslutat att handlägga bolagets ansökningar gemensamt vilket utgör en ändamålsenlig och effektiv hantering. Som framhållits av bolaget i tidigare yttranden rör det sig dock fortfarande om sex olika kraftverk med separata tillstånd samt individuella drift- och omgivningsmässiga förutsättningar. Det finns inte skäl för att besluta om gemensamma villkor. Både utformning och avgränsning av ansökningarna har skett helt i överensstämmelse med såväl gällande lagstiftning som sedan lång tid tillbaka rådande praxis varför det saknas grund för kollegiets påstående att denna avgränsning inte kan godtas.

I bolagets miljökonsekvensbeskrivning har på sedvanligt vis redogjorts för inverkan av den marginella förändring som ansökt verksamhet medför. Den samlade bedömningen är att ansökt verksamhet inte medför någon beaktansvärd påverkan på omgivningen. Några kumulativa effekter till följd av ansökt verksamhet vid de olika kraftverken har inte identifierats och Kammarkollegiet har heller inte förmått klargöra vad befarad inverkan skulle bestå i.

Ansökt verksamhet innebär inte att något nytt område eller ytterligare fallhöjd tas i anspråk. Någon oklarhet i rådighetshänseende föreligger således inte.

Vad gäller samhällsekonomisk tillåtlighet framgår av bolagets ansökan att ansökt verksamhet inte är förenad med några kostnader. Några skador av verksamheten förutses inte heller varför Vattenfall Kraftgården vidhåller att verksamheten är samhällsekonomiskt nyttig.

Vattenfall Kraftgården vill framhålla att ansökt verksamhet avser en ökning av kraftverkets totala slukförmåga från 600 m³/s till 680 m³/s vilket klart och tydligt framgår av ansökan. Befintlig verksamhet vid kraftverket omfattas av rättskraftigt tillstånd varför all anledning saknas att på nytt söka tillstånd för denna.

Det nu ansökta tillståndet till utökad slukförmåga vid kraftverket medför inte att verksamheten undslipper omprövning av villkoren i enlighet med den nationella prövningsplan som är under framtagande varför kollegiet inte behöver känna oro i detta avseende.

De skyddade områden som kollegiet tar upp berörs inte av ansökt verksamhet.

Inverkan av den marginella förändring som ansökt verksamhet medför har tydligt redogjorts för i bolagets miljökonsekvensbeskrivning.

Vad gäller kostnader har Vattenfall Kraftgården i tidigare yttrande redogjort för att ansökt verksamhet inte är förenad med några kostnader. De kostnader som kollegiet tar upp saknar relevans vid ifrågavarande prövning då de är hänförliga till icke tillståndspliktiga underhålls- och upprustningsåtgärder i befintligt tillståndsgivet kraftverk.

Bemötande av Havs- och vattenmyndighetens yttranden

Havs- och vattenmyndighetens avvisningsyrkande bestrids av bolaget då det saknas grund för yrkandet av skäl som anförts under bemötande av Kammarkollegiets

synpunkter. Det bör poängteras att Havs- och vattenmyndigheten inte framfört någon invändning mot ansökningarnas omfattning och avgränsning under samrådsförfarandet.

Vattenfall Kraftgården bestrider vidare yrkandet om tidsbegränsning av blivande tillstånd då det saknas skäl för en sådan begränsning.

Den samlade prövning som Havs- och vattenmyndigheten efterlyser kommer att genomföras i samband med kommande omprövning för moderna miljövillkor i enlighet med den nationella prövningsplan som är under framtagande. Nu ansökt verksamhet motiverar dock inte en sådan samlad prövning.

Som konstaterats av Havs- och vattenmyndigheten har ansökningarna getts in till domstolen före den 1 januari 2019 då vissa ändrade bestämmelser i miljöbalken trädde ikraft. Det är följaktligen tidigare bestämmelser och sedan lång tid tillbaka rådande praxis som ska tillämpas vid prövningen av ifrågavarande ansökningar.

Med anledning av vad som anförs i Havs- och vattenmyndighetens yttrande får Vattenfall Kraftgården särskilt framhålla att de pågående verksamheterna vid kraftverken redan har prövats och att det i 5 § lagen (1998:811) om införande av miljöbalken fastslås att tillstånd som meddelats enligt vattenlagen (1983:291) eller äldre bestämmelser fortsatt ska gälla också efter miljöbalkens ikraftträdande. Dessa tillståndsdomar omfattas således av bestämmelsen om tillstånds rättskraft.

Syftet med en miljökonsekvensbeskrivning är inte att beskriva en befintlig och redan tillståndsgiven verksamhet utan denna ska beskriva och konsekvensbedöma endast de effekter som ansökt verksamhet kan medföra. Bolagets inställning är därmed att upprättad miljökonsekvensbeskrivning har givits den inriktning och omfattning som rimligen kan krävas med anledning av ansökt verksamhet.

Relevant praxis i likartade ansökningsmål som de nu aktuella är bl.a. det principiellt viktiga avgörandet rörande Edensforsens kraftverk (Miljööverdomstolens dom

2010-09-09, mål M 6061-09). Detta avgörande fastslår mycket tydligt vad som gäller vid prövning av vattenverksamheter. I målet som gällde effektivisering av ett befintligt kraftverk genom ökad utbyggnadsvattenföring fastslås i domskälen bl.a. att det ofrånkomligen måste konstateras att bolaget har tillstånd till befintliga vattenanläggningar och den vattenverksamhet som redan bedrivs vid kraftverket varför en utvidgning av tillståndsprövningen till att omfatta även vattenverksamhet och vattenanläggning som omfattas av gällande tillstånd inte är förenligt med vare sig gällande bestämmelser eller rådande praxis. Vidare fastslog domstolen att föreskrivande av skyddsåtgärder bara kan hänföras till den tillkommande påverkan som ansökta åtgärder medför och att det är omöjligt att föreskriva skyddsåtgärder som inskränker bolagets rätt enligt gällande tillstånd.

Under senare tid har dessa principer gällande prövning av vattenverksamheter återkommande bekräftats i domstol, bl.a. genom Mark och miljööverdomstolens domar 2017-04-21, mål M 2650-16 samt M 2649-16, gällande Långbjörn och Lasele kraftstationer.

Vattenfall Kraftgården får även påpeka att Havs- och vattenmyndigheten godtagit ett nyligen meddelat avgörande i ett snarlikt ansökningsmål rörande Bergeforsens kraftverk då myndigheten inte överklagat den domen. Även detta mål överensstämmer med rådande praxis (Östersunds tingsrätts, mark- och miljödomstolen, avgörande 2018-12-20, mål M 2807-17).

Vad gäller de avgöranden som Havs- och vattenmyndigheten hänvisar till (MÖD 2006:54, MÖD 2011:51 och M 1088-12) avser dessa verksamheter som samtidigt utgör både miljöfarlig verksamhet och vattenverksamhet. Detta är inte förhållandet i nu aktuella prövningar varför avgörandena saknar relevans. Inte heller avgörandet i mål M 9494-14 har någon relevans då det avser frågan huruvida viss vattenverksamhet kan anmälas eller kräver tillstånd.

Vattenfall Kraftgården bedömer mot denna bakgrund och med hänsyn till förutsedd inverkan av ansökt verksamhet att det inte kan anses motiverat med någon komplettering av ansökan.

Bolaget åter framhålla att ansökan utformats och avgränsats i överensstämmelse med såväl gällande lagstiftning som sedan lång tid tillbaka rådande praxis.

Förutsedd inverkan av ansökt verksamhet, såväl upp- som nedströms, redogörs för i miljökonsekvensbeskrivningen och i denna redovisas även att ansökt verksamhet inte strider mot icke-försämringskravet och inte heller äventyrar möjligheterna att nå miljökvalitetsnormerna i berörda vattenförekomster. Några kumulativa effekter till följd av ansökt verksamhet har inte identifierats och Havs- och vattenmyndigheten redogör inte heller för vad befarad inverkan skulle bestå i.

Vad som ligger till grund för gjorda bedömningar avseende inverkan av ansökt verksamhet redogörs för i ansökningshandlingarna. I dessa har även tydligt redovisats att bedömd inverkan på relevanta parametrar för kvalitetsfaktorerna i vattenförekomsterna analyserats utifrån anvisningarna i Havs- och vattenmyndighetens föreskrift HVMFS 2013:19, som var gällande föreskrift då ansökan gavs in.

Bolaget får även framhålla att genomförda utredningar och bedömningar skett av personer med synnerligen lång erfarenhet och gedigen kompetens inom området.

Med anledning av vad Havs- och vattenmyndigheten anför beträffande omprövning får bolaget upplysa om att nu aktuellt mål inte avser en sådan omprövning för moderna miljövillkor. Gällande miljölagstiftning, i dess lydelse vid tidpunkten för ansökans inlämnande, ska tillämpas i målet och behovet av eventuella försiktighetsmått eller skyddsåtgärder bedömas utifrån inverkan av den ansökta verksamheten.

Bemötande av Länsstyrelsen i Jämtlands läns yttranden

Beträffande länsstyrelsens påståenden om påverkan och försämring saknar dessa såväl motivering som grund. Vattenfall Kraftgården vidhåller således gjorda och tydligt redovisade bedömningar samt slutsatsen att ansökt verksamhet varken strider mot ickeförsämringskravet eller påverkar möjligheterna att framöver nå miljökvalitetsnormerna i berörda vattenförekomster. Det saknas därmed även grund för länsstyrelsens inställning beträffande 11 kap. 7 § miljöbalken.

Vad gäller inverkan på fisket har Vattenfall Kraftgården bedömt att någon skada inte kommer att uppstå med hänsyn till den ytterst begränsade förändring som ansökt verksamhet medför jämfört med dagens tillståndsgivna förhållanden.

Den inverkan som kan förutses är att fisk periodvis möjligen kan komma att välja andra ståndplatser. Detta kan dock inte betraktas som en skada men bolaget är ändå berett att utge ett engångsbelopp om 10 000 kr som lämpligen kan användas till fiskevårdande åtgärder längs aktuell del av Indalsälven.

Beträffande bygdeavgift har antal avgiftsenheter beräknats till 400 och då det understiger 500 ska ingen avgift betals.

Beträffande flödes hastighet redovisas att förändringen är kopplad till de perioder då det är höga flöden i älven och utförd analys har visat på en ringa utsträckning i älvens längsriktning.

Av bolagets ansökan framgår exakt vilken ändring som yrkats av gällande vattenhushållningsbestämmelser. Yrkandena avseende vattenhushållningen har preciserats på följande vis;

att punkt 1 i gällande vattenhushållningsbestämmelser ändras till att vattenståndet vid dammen skall hållas så nära dämningssgränsen + 211,30 m som möjligt,

att punkt 3 i gällande vattenhushållningsbestämmelser ändras till att då behov därav uppstår på grund av driftstörningar vid Stuguns kraftverk och intilliggande kraftverk eller av praktiska svårigheter att exakt anpassa drivvattenmängden i Stuguns kraftverk till tappningen vid Näverede och Midskogs kraftverk eller till följd av planerade arbeten, får dock vattenståndet vid dammen tillfälligt varieras med högst 30 cm under dämmningsgränsen.

Av ovanstående framgår att någon förändring av de högst 30 cm, som gäller idag, inte avses. Den enda förändring som begärts är att vid behov kunna nyttja denna avsänkning i samband med arbeten vid anläggningen. Detta har också tydligt redovisats i bolagets ansökan.

I gällande tillstånd finns av naturliga skäl inget villkor avseende information om tillfälliga nivåvariationer. I samband med planerade arbeten finns dock möjlighet att förutse när en tillfällig avsänkning kommer att behöva ske varför bolaget anser det vara rimligt att information lämnas till länsstyrelsen och närboende senast en vecka i förväg.

Vad gäller vattenståndets handhavande vid dammen stämmer det att någon förändring inte är avsedd. Den begärda förändringen av punkten 1 i gällande vattenhushållningsbestämmelser tar uteslutande sikte på oförutsedda situationer med driftstörning/frånslag som leder till en kortvarig svallvåg. Det kan mot denna bakgrund inte anses motiverat att ange en nivå för tillfälligt överskridande och detta torde enligt bolagets bedömning dessutom vara svårt att ange.

Med anledning av vad länsstyrelsen anfört avseende flottningsvatten vill Vattenfall Kraftgården upplysa om Högsta domstolens avgörande 1974-03-14 (NJA 1974 s. 130). Avgörandet gäller rätten för ett företag att disponera över det vatten som inte längre erfordras för flottningen sedan flottleden blivit avlyst och flottningen upphört. I målet förelåg ett gällande tillstånd att vid en regleringsdamm reglera vattnets avrinning ur ett sjösystem. I tillståndet föreskrevs att regleringen skulle utövas i enlighet med fastställda vattenhushållningsbestämmelser bl.a. avseende

flottningstappning. Då flottleden sedermera avlysts och flottningen i älven helt upphört fastslog domstolen att företaget sedan flottningen upphört inte längre är skyldigt att iaktta de begränsningar i rätten att innehålla vattnet som föreskrivits med hänsyn till flottningen.

Frågan har behandlats i förarbetena till Vattenlagen (prop. 1981/82:130, s. 114) där det konstaterats att för ägaren av ett kraftverk som tidigare har varit skyldig att släppa flottningsvatten så upphör denna skyldighet då flottningen läggs ned i vattendraget, fastän flottningsvattnet också har tillgodosett andra intressen än flottningen. Genom beslut av Kungl. Maj:t 1967-09-22 avlystes den allmänna flottningen i Indalsälven från och med flottningssäsongens slut år 1969 och det torde vara ostridigt att flottningen helt upphört i Indalsälven.

Mot denna bakgrund konstaterar bolaget att det inte krävs någon särskild prövning för att få nyttiggöra flottningsvatten då flottningen upphör. Det saknas således grund för länsstyrelsens yrkande och Vattenfall Indalsälven bestrider detta.

Länsstyrelsens ersättningsanspråk godtas av bolaget.

Bemötande av Ragunda kommuns yttranden

Vad gäller kommunens synpunkter beträffande handläggningen av bolagets ansökningar hänvisas till vad som anförts ovan med anledning av Kammarkollegiets yttrande.

Beträffande kommunens synpunkter på innehållet i miljökonsekvensbeskrivningen får Vattenfall Kraftgården framhålla att denna ska beskriva de effekter som ansökt verksamhet kan medföra. Bolaget har utifrån förutsedd inverkan av ansökt verksamhet identifierat relevanta aspekter och undersökt dessa närmare. Det har bl.a. undersökts möjlig uppkomst av erosion och inverkan på fiskbestånd. Den samlade bedömningen är att ansökt verksamhet inte medför någon beaktansvärd påverkan. Vad gäller lokalklimat, vattentäkter och kulturmiljö är någon påverkan

inte att förvänta varför det inte funnits skäl att behandla dessa aspekter i miljökonsekvensbeskrivningen.

Den vägbro som kommunen berör i sitt yttrande tillhör, såvitt bolaget känner till, Trafikverket. Nu ansökt verksamhet har ingen inverkan på översvänningsrisker i samband med höglödessituationer.

Ansökt verksamhet påverkar inte möjligheterna att framöver nå miljö kvalitetsnormerna i berörda vattenförekomster, ej heller möjligheten att vidta framtida eventuella miljöåtgärder varför kommunens farhåga beträffande tillgång till vatten för sådana åtgärder är ogrundad. Det saknas vidare all anledning att skjuta upp nu pågående prövningar.

Eftersom flottningen upphört har skyldigheten för bolaget att avstå vatten för detta ändamål upphört. Någon särskild prövning med anledning av detta har inte varit erforderligt.

Kommunens ersättningsanspråk godtas av bolaget.

Bemötande av Sametingets yttrande

Vad Sametinget anför och påstår överensstämmer huvudsakligen med vad som tidigare framförts från Jijnjevaerie sameby. Vattenfall Kraftgården har tidigare utförligt besvarat och bemött dessa synpunkter varför aktuellt yttrande inte föranleder någon ytterligare kommentar från bolagets sida.

Bemötande av Älvräddarnas yttranden

Med anledning av vad Älvräddarna påstår avseende upprustningsåtgärder får Vattenfall Kraftgården framhålla att aggregatupprustningar i befintliga tillståndsgivna kraftverk inte utgör någon tillståndspliktig åtgärd i sig. Däremot möjliggör upprustningsåtgärderna vanligen en, i varierande omfattning, högre drivvattenföring. För den ökade slukförmåga som kan nyttiggöras krävs dock tillstånd vilket bolaget nu ansöker om.

Vad gäller skyddsåtgärder ska sådana föreslås om ansökt verksamhet medför någon skada. Vattenfall Kraftgården har bedömt att ansökt verksamhet inte medför någon sådan inverkan som motiverar särskilda skyddsåtgärder. Bolagets bedömningar redogörs för i ansökan. Vilken inverkan av ansökt verksamhet som Älvräddarna menar skulle motivera skyddsåtgärder är oklart.

Beträffande icke-försämringskravet får Vattenfall Kraftgården framhålla att det i miljökonsekvensbeskrivningen tydligt redovisats att ansökt åtgärd inte medför någon förändrad klassning av kvalitetsfaktorer. Åtgärden strider därmed inte mot icke-försämringskravet och den påverkar inte heller möjligheterna att framöver nå miljökvalitetsnormen i berörd vattenförekomst.

Bemötande av Jijnjevaerie samebys yttranden

Beträffande samebyns påståenden om brister i genomförda samråd får bolaget framhålla att särskild kontakt togs med samebyn inför samrådsmötet där de inbjöds att delta. Utifrån information om förekomst av riksintresseområden för rennärings skickades samrådsunderlag avseende Midskog, Näverede, Stugun och Järkvissle kraftverk till samebyn. Samrådsunderlagen skickades till samebyn såväl elektroniskt som med post och upplysning lämnades om när eventuella skriftliga synpunkter emotsågs. Annonsering genomfördes även inför samtliga sex samrådsmöten. Några synpunkter inkom dock aldrig från samebyn.

När samebyn meddelade att den inte kunde delta vid samrådsmötet erbjöd sig bolaget att per telefon lämna närmare information rörande projekten om det fanns önskemål om detta. Samebyn avhördes dock först två månader efter samrådsmötet och önskade viss information. Bolaget erbjöd sig då att på lämplig plats och tidpunkt för samebyn träffas för att redovisa de aktuella projekten och för att fånga upp eventuella synpunkter inför arbetet med ansökningshandlingarna.

Vattenfall Kraftgården och anlitad miljökonsult träffade samebys företrädare i Valsjöbyn 2018-10-04. Vid detta möte framförde samebyn farhågor beträffande eventuell inverkan på isförhållandena. Vid mötet framförde samebyn att de även

ansåg sig berörda av planerad effektivisering vid Stadsforsen och Hölleforsen varför samrådsunderlagen för dessa anläggningar tillsändes samebyn via post och epost. Med anledning av framförda synpunkter studerades isfrågan särskilt i den hydrologiska analys som bolaget lät utföra för samtliga sex kraftverk och slutsatserna har redogjorts för i upprättad miljökonsekvensbeskrivning vilket redogörs för närmare nedan.

Mot denna bakgrund kan konstateras att det har funnits alla möjligheter för samebyn att framföra synpunkter under samrådsförfarandet och bolaget har erbjudit ett flertal olika kommunikationsvägar. Vad gäller den farhåga som samebyn så småningom gav uttryck för omhändertogs och utreddes denna av bolaget för samtliga kraftverk. Genomförda samråd brister således varken i sakligt eller formellt hänseende och all grund saknas för samebyns påståenden.

Med anledning av vad samebyn anför beträffande inverkan av aktuella projekt får Vattenfall Kraftgården framhålla att ansökt verksamhet endast innebär en marginell förändring av den befintliga redan tillståndsgivna verksamheten vid bolagets anläggningar, vilket också tydligt redovisats i ansökningshandlingarna. Bolaget får åter även framhålla att miljökonsekvensbeskrivningen ska beskriva och bedöma de effekter som ansökt verksamhet kan medföra.

Vattenfall Kraftgården har utifrån förutsedd inverkan av ansökt verksamhet identifierat relevanta aspekter och undersökt dessa närmare. Det har bl.a. i den hydrologiska analys som nämnts ovan undersökts eventuella förändringar kopplat till flödes hastighet och strömbild. Resultatet av genomförda utredningar har redovisats i ansökningshandlingarna där det framgår att förändringen blir ytterst begränsad.

Ansökt verksamhet förutses således inte ge en sådan förändring av flödes hastigheter att det leder till någon beaktansvärd inverkan på möjligheterna till isläggning eller påverkan på istäcket. Mot denna bakgrund har bedömningen gjorts att ansökt

verksamhet inte medför någon inverkan på rennäringens intressen och det har således inte funnits skäl att föreslå några särskilda skyddsåtgärder.

Vattenfall Kraftgården vill åter framhålla att samebyns synpunkter omhändertogs vid upprättande av ansökan och att isfrågan studerades särskilt i den hydrologiska analys bolaget lät utföra. Resultatet har tydligt redovisats i miljökonsekvensbeskrivningen och bedömningen är att ansökt verksamhet inte medför någon inverkan på rennäringens intressen.

Några kumulativa effekter till följd av ansökt verksamhet har som tidigare nämnts inte identifierats.

Det skyddade området Kvarnån Utanede, vilket utgörs av en örtrik granskog, berörs inte av ansökt verksamhet.

Vad samebyn menar med ”mer mänsklig aktivitet” är inte tydligt men i bolagets ansökan har i vart fall tydligt redovisats att ansökt verksamhet inte erfordrar några ytterligare fysiska åtgärder vid kraftverket.

DOMSKÄL

Rådighet finns

Genom fastighetsinnehav har sökanden rådighet över berört vattenområde.

Föreligger processhinder?

Mark- och miljödomstolen anser att rättspraxis, se särskilt Mark- och miljööverdomstolens domar i mål M 6061-09 (Edenforsens kraftverk), M 2649-16 (Lasele kraftverk) och M 2650-16 (Långbjörns kraftverk), ger gott stöd för att prövningen i det här målet kan avgränsas i enlighet med sökandens utformning av ansökan och att saken inte behöver beläggas ytterligare.

I ärendet har länsstyrelsen beslutat att ansökt vattenverksamhet vid Stuguns kraftverk inte kan antas medföra betydande miljöpåverkan. Sökanden har i målet

gett in en miljökonsekvensbeskrivning. Domstolen konstaterar att det följer av 6 kap. 20 § miljöbalken att en specifik miljöbedömning inte behöver göras, eftersom verksamheten inte bedömts medföra en betydande miljöpåverkan. De formella kraven på miljöbedömningen när betydande miljöpåverkan inte kan antas framgår av 6 kap. 47 §. Uppgifterna i en s.k. liten miljökonsekvensbeskrivning används av domstolen för att pröva bl.a. tillståndsfrågan. Det ankommer dock inte på domstolen att särskilt pröva om miljökonsekvensbeskrivningen kan godtas och den omfattas bl.a. inte av kraven i 6 kap. 35 §.

Det samråd som har skett inför upprättandet av ansökan bedöms motsvara de krav som gäller enligt 6 kap. miljöbalken.

Något annat hinder att uppta ansökan till prövning i sak föreligger inte.

Mark- och miljödomstolens prövning i sak

Mark- och miljödomstolen noterar inledningsvis att gällande tillstånd inte innehåller någon föreskrift om minimitappning och det finns inte någon fisk-/faunapassage vid Stuguns kraftverk, ej heller någon torrfåra. Spilltappning sker normalt endast när vattenföringen uppströms kraftverket överstiger drivvattenföringen genom kraftverket.

Sökanden har angett att spilltappning till följd av höga flöden i genomsnitt sker cirka 10 dagar per år. Den nu ansökta avledningen till kraftverket om totalt 680 m³/s har beräknats medföra att antalet dagar med spilltappning, till följd av höga flöden, under ett normalår kommer att minska till cirka 4 dagar.

Oenighet i målet har uppstått i frågan om effektiviseringen är förenlig med bestämmelserna i ramdirektivet för vatten och i synnerhet med EU-domstolens tolkning av direktivets icke-försämringskrav. Domstolen gör följande bedömningar i den frågan.

Utökad vattenavledning genom turbinerna

I målet finns ett yrkande om att få avleda ytterligare vatten (80 m³/s) via kraftverkets turbiner och dessutom yrkas det att få utöka korttidsregleringen med motsvarande mängd vatten.

Mark- och miljödomstolen anser att den rättspraxis som finns inom området framgår av bl.a. Mark- och miljööverdomstolens domar i mål M 2649-16 (Lasele kraftverk) och M 2650-16 (Långbjörns kraftverk). Målen gällde tillstånd till effektivisering av två kraftverk i Ångermanälven genom utökad vattenavledning (ytterligare 65 m³/s) och därigenom minskad spilltappning via utskoven med 2-3 veckor per år. Mark- och miljööverdomstolen gjorde bedömningen att den begränsade försämringen av de hydromorfologiska kvalitetsfaktorerna som den ansökta verksamheten medförde inte innebar någon otillåten försämring av vattenförekomstens ekologiska status. Verksamheten bedömdes inte heller äventyra möjligheten att nå målet *God ekologisk potential*.

Sammantaget gör mark- och miljödomstolen bedömningen att den ansökta verksamheten när det gäller utökad vattenavledning och den till följd av denna mycket begränsade försämringen av de hydromorfologiska kvalitetsfaktorerna, inte kan anses innebära en otillåten försämring av berörd vattenförekomstens ekologiska status. Ett tillstånd äventyrar inte heller möjligheten att nå målet God ekologisk status och det finns inte hinder mot att ge tillstånd till en utökad vattenavledning genom turbinerna i Stuguns kraftverk i gällande rätt.

Ändrade vattenhushållningsbestämmelser

Bolaget har yrkat om ändring av punkterna 1 och 3 i gällande vattenhushållningsbestämmelser. Länsstyrelsen har motsatt sig bolagets yrkande med motiveringen att tillsynen av vattenverksamheten vid kraftverket kommer att försvåras om vattenhushållningsbestämmelserna ändras enligt bolagets yrkande. Mark- och miljödomstolen gör samma bedömning som länsstyrelsen och avslår följaktligen bolagets yrkande om ändring av punkterna 1 och 3 i gällande

vattenhushållningsbestämmelser. Det som bolaget har anfört ändrar inte domstolens bedömning.

Isläggningen och inställningen från Jijnjevaerie sameby

I målet har det förts fram att ansökt vattenverksamhet kan riskera att påverka isläggningen i berört vattenområde på ett negativt sätt. Jijnjevaerie sameby, som använder isen för renskötseln, har under handläggningen begärt att utredningen ska kompletteras med det underliggande materialet för bolagets beräkningar av påverkan på isläggningen. Bolaget har bedömt att påverkan på isläggningen blir minimal, men tydligt angett att det enbart är korttidsregleringen som påverkar isläggningen. Någon korttidsreglering bedrivs inte vid Stuguns kraftverk och då mark- och miljödomstolen avslår yrkandet om att utöka korttidsregleringen vid uppströms liggande kraftverk anser domstolen att risken för påverkan på isläggningen är eliminerad. Att avleda ytterligare vatten genom kraftverkets turbiner vid höga flöden bedöms inte påverka isläggningen då det ytterligare vattenflödet, vid ett avslag av yrkandet, annars skulle ha släppts via utskoven, dvs. flödet strax nedanför kraftverket blir detsamma oavsett om vattnet släpps via turbinerna eller utskoven. Inte heller uppströms kraftverket påverkas isläggningen.

Vattentäkter och Ragunda kommuns inställning

Ragunda kommun har bl.a. framfört att sökanden inte har utrett och visat att kommunens grundvattentäkter i anslutning till Indalsälven i Stugun, Hammarstrand och Bispgården inte kommer att påverkas av ansökt verksamhet. Vattentäkterna försörjs delvis av inducerat vatten från Indalsälven. Mark- och miljödomstolens bedömning är att den i denna dom tillståndsgivna verksamheten, innebärande ökad avledning via kraftverkens turbiner och motsvarande minskad tappning via utskoven, inte kommer att påverka kommunens vattentäkter, vare sig vattentäckernas vattenkvalitet eller vattenkapacitet.

Kommunen föreslår prøvotidsutredningar i vilken mån verksamheten påverkar kommunens vattentäkter, lokalklimat i form av dimma, ras och skred. Domstolen

har inte, utifrån vad som tillståndsges i denna dom, funnit tillräckliga skäl för att tillmötesgå kommunen i dessa delar.

Flottningsvatten

I målet har det framförts en fråga om sökanden har tillstånd att genom kraftverket avleda det vatten som tidigare nyttjades för flottning. Sökanden menar att rätt därtill finns med hänvisning till Högsta domstolens avgörande 1974-03-14 (NJA 1974 s. 130) och förarbetena till Vattenlagen (prop. 1981/82:130, s. 114). Mark- och miljödomstolen gör ingen annan bedömning i frågan.

Den nationella planen för omprövning av vattenkraft (NAP) och tidsbegränsat tillstånd

Flera remissmyndigheter och Jijnjevaerie sameby anser, med hänvisning till den kommande omprövningen av vattenkraft enligt den nationella planen, att ett eventuellt tillstånd ska tidsbegränsas. Domstolen ska dock pröva målet utifrån relevanta bestämmelser i miljöbalken med den lydelse de hade före den 1 januari 2019 och det saknas skäl till att tidsbegränsa tillståndet. Det bedöms inte heller vara lämpligt att i denna dom bedöma vad som ska prövas vid omprövningen enligt den nationella planen. Dock bedöms det, som anges nedan, vara lämpligt att utforma tillståndet delvis annorlunda än sökandens formulering för att tydliggöra vad som prövas nu i denna dom.

Utformningen av tillståndet

Slutligen anser mark- och miljödomstolen att det i tillståndsmeningen tydligt ska anges det maximala vattenflödet, som sammantaget med tidigare tillstånd, får avledas genom kraftverkets turbiner.

Övrigt

Ansökt verksamhet bedöms inte stå i strid med hänsynsreglerna i 2 kap. miljöbalken. Vad gäller frågan om samhällsekonomisk nytta enligt 11 kap. 6 § miljöbalken framgår av bolagets redovisning att fördelarna med projektet överväger dess kostnader och olägenheter.

Bolaget har under handläggningen av målet medgivit att utge ett engångsbelopp om 10 000 kr för fiskevårdande åtgärder. Någon ytterligare fiskeavgift bör enligt domstolens bedömning inte utgå. Beloppet ska fastställas i domen i enlighet med domslutet.

Mark- och miljödomstolen anser att den förlust enligt 31 kap. 22 § miljöbalken som verksamhetsutövaren är skyldig att underkasta sig utan ersättning bör bestämmas till en tjugondel av produktionsvärdet av den vattenkraft som enligt tillståndet kan uttas vid kraftverket.

Tid för anmälan av oförutsedd skada bör fastställas i enlighet med sökandens förslag.

Mark- och miljödomstolen fastställer prövningsavgift till 2 500 kronor. Avgiften är betald.

Rättegångskostnader

Sökanden har medgett att betala ersättning för rättegångskostnader till Länsstyrelsen i Jämtlands län med begärda 30 400 kr och till Ragunda kommun med begärda 3 288 kr per mål.

Jijnjevaerie sameby yrkar i de sex målen (M 3647-18, M 3648-18, M 3649-18, M 3650-18, M 3651-18 och M 3652-18) ersättning för rättegångskostnader med totalt 793 203 kr varav 701 175 kr avser arvode för ombud, 31 744 kr avser utlägg för ombud, 56 000 kr avser utebliven inkomst för samebyn och 4 284 kr avser samebyns kostnader för resor i målen. Yrkandet ska fördelas lika på respektive mål.

Sökanden har medgett att ersätta samebyn med 200 000 kr för ombudsarvode, med 20 000 kr för samebyns egna uteblivna inkomster och för yrkade utlägg enligt vad som begärts. Sökanden har bl.a. ifrågasatt samebyns processföring i målet och anfört att det med hänsyn till den ansökta verksamhetens ringa omgivningspåverkan är ett alldeles för högt belopp som har begärts.

Mark- och miljödomstolen gör följande bedömningar. Ersättning ska utgå för kostnaden för rättegångens förberedande och talans utförande jämte arvode till ombud samt tekniska och andra biträden, under förutsättning att kostnaden varit skäligen påkallad för att tillvarata partens rätt (18 kap. 8 § rättegångsbalken). För samebyn har frågeställningarna i de sex målen i princip varit identiska, vilket föranlett att samebyn gett in gemensamma yttranden i respektive mål. Även bemötandena från sökandens sida har när det gäller samebyn varit gemensamma. Det har alltså funnits avsevärda samordningsfördelar. Det saknas skäl att ifrågasätta processföringen från samebyns sida men begärd ersättning för ombudsarvode är enligt domstolens bedömning inte skälig med hänsyn till de frågeställningar som samebyn har bevakat i processen och målens beskaffenhet och omfattning. Samebyn får anses skäligen tillgodosedd med ersättning för ombudens arbete i totalt 150 timmar, alltså 375 000 kr (exklusive mervärdesskatt). Utöver det ska ersättning för tidspillan, utlägg och egen inställelse betalas i enlighet med vad som har begärts av samebyn. Sammantaget innebär det att Jijnjevaerie sameby ska få ersättning av sökanden för rättegångskostnader med 533 848 kr, varav 441 820 kr avser ombudsarvode. Beloppet ska fördelas lika mellan de sex målen vilket innebär (avrundat) per mål 88 975 kr varav 73 637 kr avser ombudsarvode.

HUR MAN ÖVERKLAGAR, se bilaga 1 (MMD-01)

Överklagande senast den 15 april 2021. Prövningstillstånd krävs.

På mark- och miljödomstolens vägnar

Jonas Manole

Målet har avgjorts av rådmannen Jonas Manole, ordförande, och tekniska rådet Lars Edlund samt de särskilda ledamöterna Krister Frykberg och Tommy Odelström.

Hur man överklagar

Dom i mark- och miljödomstol som första instans

MMD-01

Vill du att domen ska ändras i någon del kan du överklaga. Här får du veta hur det går till.

Överklaga skriftligt inom 3 veckor

Ditt överklagande ska ha kommit in till domstolen inom 3 veckor från domens datum. Sista datum för överklagande finns på sista sidan i domen.

Överklaga efter att motparten överklagat

Om ena parten har överklagat i rätt tid, har den andra parten också rätt att överklaga även om tiden har gått ut. Det kallas att anslutningsöverklaga.

En part kan anslutningsöverklaga inom en extra vecka från det att överklagandetiden har gått ut. Ett anslutningsöverklagande måste alltså komma in inom 4 veckor från domens datum.

Ett anslutningsöverklagande upphör att gälla om det första överklagandet dras tillbaka eller av något annat skäl inte går vidare.

Så här gör du

1. Skriv mark- och miljödomstolens namn och målnummer.
2. Förklara varför du tycker att domen ska ändras. Tala om vilken ändring du vill ha och varför du tycker att Mark- och miljööverdomstolen ska ta upp ditt överklagande (läs mer om prövningstillstånd längre ner).
3. Tala om vilka bevis du vill hänvisa till. Förklara vad du vill visa med varje bevis. Skicka med skriftliga bevis som inte redan finns i målet.
4. Lämna namn samt aktuella och fullständiga uppgifter om var domstolen kan nå dig: postadresser, e-postadresser och telefonnummer.
Om du har ett ombud, lämna också ombudets kontaktuppgifter.
5. Skriv under överklagandet själv eller låt ditt ombud göra det.
6. Skicka eller lämna in överklagandet till mark- och miljödomstolen. Du hittar adressen i domen.

Vad händer sedan?

Mark- och miljödomstolen kontrollerar att överklagandet kommit in i rätt tid. Har det kommit in för sent avvisar domstolen överklagandet. Det innebär att domen gäller.

Om överklagandet kommit in i tid, skickar mark- och miljödomstolen överklagandet och alla handlingar i målet vidare till Mark- och miljööverdomstolen.

Har du tidigare fått brev genom förenklad delgivning, kan även Mark- och miljööverdomstolen skicka brev på detta sätt.

Prövningstillstånd i Mark- och miljööverdomstolen

När överklagandet kommer in till Mark- och miljööverdomstolen tar domstolen först ställning till om målet ska tas upp till prövning.

Mark- och miljööverdomstolen ger prövningstillstånd i fyra olika fall.

- Domstolen bedömer att det finns anledning att tvivla på att mark- och miljödomstolen dömt rätt.
- Domstolen anser att det inte går att bedöma om mark- och miljödomstolen har dömt rätt utan att ta upp målet.
- Domstolen behöver ta upp målet för att ge andra domstolar vägledning i rättstillämpningen.
- Domstolen bedömer att det finns synnerliga skäl att ta upp målet av någon annan anledning.

Om du *inte* får prövningstillstånd gäller den överklagade domen. Därför är det viktigt att i överklagandet ta med allt du vill föra fram.

Vill du veta mer?

Ta kontakt med mark- och miljödomstolen om du har frågor. Adress och telefonnummer finns på första sidan i domen.

Mer information finns på www.domstol.se.